

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา วารสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงขอเสนอประเด็นและสาระ ดังนี้

1. บริบทของชุมชน (เทือกเขาพระ - เขาสูง)
2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.1 ภาพรวมพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย
 - 2.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.4 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.5 หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.6 เกณฑ์ในการจัดประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.7 หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.8 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.9 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.10 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 2.11 ข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
 - 3.1 ความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย
 - 3.2 ความหมายของเทคนิคเดลฟาย
 - 3.3 ประเภทของเทคนิคเดลฟาย
 - 3.4 การพิจารณาหัวข้อปัญหาที่จะศึกษา
 - 3.5 ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเดลฟาย
 - 3.6 กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย
 - 3.7 ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

5. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของชุมชน (เทือกเขาพระ – เขาสูง)

สภาพทางภูมิศาสตร์

อำเภอหนองบัว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดนครสวรรค์ ห่างจากตัวจังหวัดมาตามเส้นทางสาย หนองบัว – ชุมแสง ประมาณ 72 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	กิ่งอำเภอคงเจริญ จังหวัดพิจิตร และอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

เทือกเขาพระ – เขาสูง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครสวรรค์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 80 กิโลเมตร บนเส้นทางหลวงหมายเลข 225 (นครสวรรค์ – ชัยภูมิ) มีเนื้อที่ประมาณ 110,456 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 69,035,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.48 ของพื้นที่อำเภอหนองบัว มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลหนองกลับ	ตำบลทุ่งทอง	อำเภอหนองบัว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลหนองบัว	อำเภอหนองบัว	
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองบัว	ตำบลทุ่งทอง	อำเภอหนองบัว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองบัว	ตำบลหนองกลับ	อำเภอหนองบัว

เขาพระ – เขาสูง เป็นเทือกเขาที่อยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอหนองบัว ซึ่งมีบริเวณพื้นที่ครอบคลุมบางส่วนของ 3 ตำบล 13 หมู่บ้าน คือ

ตำบลหนองบัว จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 10 บ้านหนองไผ่

หมู่ 13 บ้านร่องคู

หมู่ 15 บ้านศรีสมบูรณ์

หมู่ 17 บ้านโคกเจริญ

หมู่ 18 บ้านคลองลานใต้

ตำบลหนองกลับ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 3 บ้านเนินจีเหล็ก

หมู่ 4 บ้านเนินพลวง

หมู่ 10 บ้านเขามะเกลือ (บ้านวังโพธิ์)

หมู่ 12 บ้านเนินจีเหล็ก

ตำบลทุ่งทอง จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ 5 บ้านหนองคู (บ้านหนองขาม)

หมู่ 6 บ้านหนองกระเปา

หมู่ 8 บ้านทรัพย์ชัย

หมู่ 10 บ้านปากดง (สมภพ เจริญทศ. 2547 : 9, 12, 22)

ประชากร

ประชากรตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ และตำบลทุ่งทอง มีจำนวน 39,841 คน (สมภพ เจริญทศ. 2546 : 12)

ลักษณะภูมิประเทศ

เทือกเขาพระ – เขาสูง เป็นภูเขาหินแกรนิตสีชมพู สีเขียวมรกตและสีดำ วางในแนวเหนือใต้ ประกอบด้วยเทือกเขา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเทือกเขาพระ ประกอบด้วยภูเขา 5 ลูก คือ เขาพระเขาลานัว เขาลูกจันทร์ เขาปากแฉ่งและเขาปากไร่ มีความสูงประมาณ 226,222,221,208,160 จากระดับน้ำทะเลปานกลางตามลำดับ มีเนื้อที่ประมาณ 7 – 8 ตารางกิโลเมตร กลุ่มเทือกเขาสูง ประกอบด้วยภูเขา 10 ลูก คือ เขาสูง เขาแม่แก่ เขาตาลัด เขาแอนดรู เขาหินลาด เขาบ่อฝักไห้ เขาหวาย เขาเกาะเกาะ เขามรกตและเขาปักกระโดน ซึ่งมีความสูงประมาณ 389,301,238,226,219,193,148,145,134,130 จากระดับน้ำทะเลปานกลางตามลำดับ

ลักษณะภูมิอากาศ

เทือกเขาพระ – เขาสูง มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 28 – 40 องศาเซลเซียส สภาพอากาศร้อนและแห้งแล้งตลอดปี

สภาพแวดล้อมทางชีวภาพและป่าไม้

สภาพป่าเทือกเขาพระ – เขาสูงจากการสำรวจ สามารถแบ่งป่าได้เป็น 2 ชนิด คือ ป่าเบญจพรรณ และ ป่าเต็งรัง ชนิดพันธุ์ไม้ ที่สำรวจพบในพื้นที่ มีจำนวน 38 วงศ์ 56 สกุล 99 ชนิด เช่น มะขามป้อม แดง พลวง มะหาด ประดู่ อ้อยช้าง สะเดาช้าง ชิงชัน เต็ง รัง สักป่า โปธิ ไทร เป็นต้น

เทือกเขาพระ – เขาสูง มีสัตว์ป่าจำนวน 56 วงศ์ 92 สกุล 110 ชนิด แบ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 25 วงศ์ 44 สกุล 55 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 15 วงศ์ 21 สกุล 24 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน จำนวน 12 วงศ์ 21 สกุล สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ จำนวน 4 วงศ์ 6 สกุล 9 ชนิด ส่วนสัตว์ป่าที่พบเห็นส่วนใหญ่เป็นสัตว์จำพวก ลิง ไก่ป่า ค้างคาว หมาจิ้งจอก หม่าป่า สัตว์เลื้อยคลานประเภท งู แย้ และสัตว์ปีกจำพวกนก (สำนักงานป่าไม้เขตนครสวรรค์. 2542)

สภาพทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากสภาพพื้นที่และชุมชนยังเป็นชนบทอยู่มาก ในการผลิตโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จึงขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวทำให้ไม่มีความหลากหลายทางอาชีพ รายได้ขึ้นอยู่กับพืชเศรษฐกิจบางชนิด ที่สำคัญได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง และผลไม้ การผลิตและผลผลิตขึ้นอยู่กับความผันแปรทางธรรมชาติ ซึ่งปกติจะแห้งแล้งมาก ขาดระบบชลประทาน และแหล่งน้ำตามธรรมชาติต้นเงิน ประกอบกับคุณภาพดินโดยส่วนใหญ่ของพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ผลผลิตต่อไร่จึงค่อนข้างต่ำมาก อาทิ ข้าวจำนวนไร่ ได้ผลผลิตประมาณ 30 ถังต่อไร่ ส่งผลให้เกษตรกรซึ่งมีจำนวนประมาณ 150 ครัวเรือน มีฐานะยากจน จึงมีการอพยพแรงงานวัยหนุ่มสาว และแรงงานวัยทำงานจำนวนมากเข้าสู่งานในตัวจังหวัด โดยมีจำนวนน้อยรับจ้างทำงานในเหมืองแร่ และงานอื่นๆในชุมชน นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง จึงไม่จูงใจให้เกษตรกรพัฒนาอาชีพการเกษตรให้ก้าวหน้าได้

สถานที่ท่องเที่ยวและโบราณสถาน

วัดหนองกลับ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลหนองกลับเป็นวัดที่หลวงพ่อเดิมเป็นผู้สร้าง และประชาชนให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธาปัจจุบันทางวัดได้สร้างพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโดยรวบรวมเครื่องใช้สมัยโบราณ จัดไว้ให้ประชาชนและบุคคลทั่วไปได้ศึกษา

กุฎิถาฐิ ตั้งอยู่บริเวณเกาะลอย หมู่ที่ 3 ตำบลหนองบัว เป็นสถานที่ที่ชาวจีนในอำเภอหนองบัว จัดให้มีงานเทศกาลประจำปี(งานงิ้ว) ฉลองงานเป็นประจำทุกปี

เขาพระ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลหนองกลับ เป็นภูเขาที่มีความสวยงาม บนยอดเขาเป็นแหล่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางเชิงแส มีรอยพระพุทธรูป มีหินอ่อนสีชมพู และมีช่องหินห่างที่ประชาชนทั่วไปถือว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ (สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์. 2546)

ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ภาพรวมพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย

จากอดีตถึงปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้มีการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว สาเหตุเนื่องมาจากที่ประเทศไทยนั้นมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างสูง เพราะ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง มีความน่าสนใจของ ศิลป วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจที่จะท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวตามภาคต่างๆของประเทศไทย จากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะมีการเตรียมการรองรับปัญหาที่เกิดขึ้นหลายๆด้านแต่ก็ยังไม่เพียงพอ ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวก็ยังคงเพิ่มมากขึ้นตามการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวระดับประเทศและภูมิภาคของประเทศไทย พยายามที่จะปรับแนวคิดและนโยบายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาและลดผลกระทบ ที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

1.1 ยุคเริ่มต้นนำเสนอแนวความคิด (พ.ศ. 2519)

แนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เริ่มมีการกล่าวถึงขึ้นในประเทศไทยราวปี พ.ศ. 2519 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในช่วงนั้นได้มีการตระหนักถึงความสำคัญ ของสิ่งแวดล้อม จากสาเหตุที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นว่าสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากร การท่องเที่ยวที่มีความหมายและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อาศัยในแต่ละชุมชนเป็นอย่างยิ่ง และการท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้คนเป็นจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจ และประชาชนเจ้าของพื้นที่ ดังนั้น ททท. จึงได้มีการรณรงค์และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (National Plan on Tourism Development) แผนแรกของประเทศไทยที่ดำเนินการโดย Netherlands Institute of Tourism Consultants และบริษัท เอส.จี.วี. ฌ ฌ โดยมิระยะเวลาเริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นไป แต่ก็ไม่ปรากฏรายละเอียดและแนวทางที่ชัดเจน แต่เป็นการมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบ โดยผลของการ

พัฒนานั้นจะมุ่งทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนในเรื่องประชากร และชุมชนท้องถิ่นที่เป็นหัวใจสำคัญของแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ได้ถูกนำมากล่าวถึงหรือพิจารณาแต่อย่างใด

1.2 ยุคส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พ.ศ. 2519 – พ.ศ. 2536)

ในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จอย่างสูง ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและในแง่พัฒนาการ โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งมีผลต่อรายได้ อัตราการจ้างงาน และทำให้เกิดการขยายตัวในภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่อง จนได้มีการประกาศให้ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย ส่งผลให้ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2535 รายได้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นอันดับ 1 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าส่งออกประเภทอื่น แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพัฒนาและการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นมากเท่าไรก็ยังก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบในเชิงลบที่มีต่อสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงได้พยายามที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาและลดผลกระทบเชิงลบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยได้ทำการจัดทำคู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยในเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยว การจัดตั้งงบประมาณพัฒนาและอนุรักษ์ การจัดประชุมสัมมนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว การรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดตั้งมูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ซึ่งการดำเนินการแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้พยายามที่จะสรุปบทเรียนที่ผ่านมาพร้อมกับการนำเสนอแนวความคิดในการพัฒนาแบบยั่งยืน ทำให้แนวความคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ได้ถูกนำมาพิจารณาอีกครั้งและผลักดันให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องนิเวศสัญจรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือขึ้นมาในช่วงปี พ.ศ. 2530-2533 แต่ทว่าผลการวิจัยดังกล่าวมิได้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนในองค์ประกอบแต่อย่างใด เป็นเหตุให้ต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมกันไป และจากกระแสโลกที่ได้มีการโจมตีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม จึงเกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุให้มีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2533 หรือที่เรียกว่า Globe 90 Conferene ได้มีการพูดถึงการพัฒนาแบบยั่งยืนที่โยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ส่งผลให้ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยได้มีการพยายามคิดหารูปแบบการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืนและจากการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อมโลก(Earth Summit) ที่จัดขึ้น ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ผลของการประชุมครั้งนี้ก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาและเป็นกระแสแห่งแนวทางเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในยุคบูรณาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

1.3 ยุคบูรณาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พ.ศ. 2536 - ปัจจุบัน)

จากการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการพยายามที่จะเสนอแนวความคิดที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยได้มีการเสนอถึงการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่มีเป้าหมายแตกต่างกันไปจากการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ ที่ผ่านมา ซึ่งทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เรียกการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และใช้วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแนวใหม่นี้ด้วยวิธี บูรณาการ ซึ่งจำเป็นที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากทางภาครัฐและภาคเอกชน ในการบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นและพยายามให้มีการดำเนินงานแสดงออกมาให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยหน่วยงานหลักที่มีการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของประเทศไทย ก็คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่เป็นหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวในระดับประเทศและภูมิภาคของประเทศไทย ทั้งทางด้านภาพลักษณ์ ในด้านการส่งเสริมการตลาด การให้การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1.3.1 ในปี พ.ศ. 2538 -2539 ททท. ได้มีการผลักดันให้เกิดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นโยบายดังกล่าวได้กำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การพัฒนาการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากร การจัดการบริการนำเที่ยว เป็นต้น

1.3.2 ในปี พ.ศ. 2539 - 2540 ได้มีการเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็น ที่จะต้องมี การกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับชาติ ซึ่งนโยบายนี้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นวิธีที่จะกำหนดนโยบายระดับชาติ ททท. จึงได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญในเรื่องกระบวนการ กล่าวคือ ในแต่ละขั้นตอนจะต้องผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลที่ได้จากการประชุมจะนำมาใช้กำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

1.3.3 ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ททท.ได้มีการดำเนินการภายใต้งบประมาณ จำนวน 66 ล้านบาท ใน 79 โครงการ เพื่อผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ งบประมาณดังกล่าวได้กระจายลงไปหลากหลายกิจกรรม เช่น การพัฒนาพื้นที่ การศึกษาวิจัย การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การณรงค์สร้างจิตสำนึก โดยที่พื้นที่ดำเนินการของ ททท. ได้มีการกระจายลงไปเกือบทุกจังหวัดของประเทศไทย

1.3.4 การเข้าร่วมประชุมระดับนานาชาติในเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้มีการสนับสนุนให้พนักงานของ ททท. เข้าร่วมประชุมนานาชาติเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้ได้รับข้อมูลข่าวสารซึ่งมีความก้าวหน้าตลอดเวลา

1.3.5 มีการจัดตั้งเครือข่ายประสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Network) ในประเทศไทย โดยเครือข่ายดังกล่าวจะให้ความสำคัญทั้งเครือข่ายทางการให้ความรู้และการจัดบริการนำเที่ยว

นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีหน้าที่หลักในการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยแล้วยังมีหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ได้แก่ กรมป่าไม้ ที่นอกเหนือจากหน้าที่ในการดูแลพื้นที่อนุรักษ์ส่วนใหญ่ของประเทศไทยแล้วยังมีหน้าที่รองลงมา ก็คือ การดูแลรวมถึงการจัดการพื้นที่ธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่รับผิดชอบ เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า ส่วนหน่วยงานอื่นๆ ก็มีความสำคัญต่อการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเช่นกัน เช่น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมควบคุมมลพิษ โดยหน่วยงานเหล่านี้แท้ที่จริงไม่ได้มีหน้าที่หลักโดยตรงในการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่จะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการส่งเสริม วางแผน ดูแลและป้องกันผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากหน่วยงานของรัฐที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น สถาบันการศึกษาในประเทศไทย ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมากในช่วงเวลานี้ เนื่องจากสถาบันการศึกษา ในปัจจุบันได้ให้ความสนใจ และพยายามที่จะสอดแทรกแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ เพื่อผลในเชิงขยายแนวคิดใหม่ของการท่องเที่ยว มีอยู่ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ซึ่งมีการกระจายตัวอยู่ทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทยจึงนับว่าเป็นกำลังสำคัญ ในการให้ความรู้ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ผู้ที่อยู่ในแวดวงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและประชาชนโดยทั่วไปที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความสนใจอย่างมากในระดับหน่วยงานจากทางภาครัฐของประเทศ แต่ก็ยังมีหน่วยงานจากภาคเอกชนเช่นเดียวกันเล็งเห็นอนาคตในการเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้บริษัทนำเที่ยวซึ่งเป็นหน่วยงานภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจด้านการนำเที่ยว ได้มีการตื่นตัว และตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างรวดเร็ว ดังนั้นใน

ปัจจุบันได้มีการประกอบธุรกิจลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศมากกว่า 144 บริษัทแล้ว แต่อย่างไรก็ตามลักษณะการดำเนินการจัดการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว ในประเทศไทยที่ในอดีตนั้นมักจะเป็นการจัดนำเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Tourism) ก่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือ ของประเทศไทยมีการให้บริการนำเที่ยว ในลักษณะทัวร์ป่า นั่งช้าง ชมหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งการประกอบธุรกิจดังกล่าวจะมุ่งเน้นด้านการผจญ ภัยเป็นหลัก แต่เมื่อการท่องเที่ยววิเคราะห์แนวโน้มความต้องการด้านตลาด ที่เปลี่ยนแปลงไป ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ททท. จึงเห็นว่าถ้าหากการจัดการนำเที่ยวแบบผจญภัยที่มีการเพิ่ม คุณภาพขึ้นไปอีกระดับหนึ่งก็จะพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้มาตรฐาน

แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นจำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงเวลานี้ นอกเหนือจากการพัฒนาจากหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนแล้วสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ บทบาทของประชาชนท้องถิ่น ที่เป็นหลักการที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าปัจจุบันบทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะเริ่มเข้ามามีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้น แต่จากอดีตที่ผ่านมาก็ยังถือได้ว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ ยังมีบทบาทน้อยเกี่ยวกับเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังขาดทักษะในการดำเนินกิจการ ขาดการสนับสนุน หรือเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม ขาดเงินทุน หรือไม่ประสบความสำเร็จในผลกำไรเท่าที่ควร ส่งผลให้ปัจจุบันนี้บทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต่อการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยว กลายเป็นประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นกระแสรูปแบบการท่องเที่ยว เชิงนิเวศที่มีหลักคิดพื้นฐานที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม จึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ถูกสนใจ และกล่าวถึงมากที่สุดในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าในยุคบูรณาการนี้ หน้าที่หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง นิเวศจะตกอยู่ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ได้มีความพยายามในการใช้ยุทธวิธีการบริหาร ทรัพยากรแนวใหม่ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบ วางแผนพัฒนาทรัพยากร การท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่จะส่งผลให้อุตสาหกรรมการ การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนและก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อสภาพแวดล้อม และทางสังคมให้ น้อยที่สุด โดยการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับการให้ ความสำคัญของการมีสภาพแวดล้อมที่ดี เกิดความตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกันของ ทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (นครินทร์ ชัยแก้ว, 2545 : 65 – 70)

2. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ecotourism ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่าง คำ Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา และคำว่า Tourism ที่แปลว่า การท่องเที่ยว ซึ่งคำว่า Ecotourism นี้เองที่ใช้เรียกการท่องเที่ยวเพื่อเข้าใจสภาพธรรมชาติเป็นหลัก สำหรับในภาษาไทย มีการเรียกขาน ต่างกันออกไป เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ นิเวศสัญจร นิเวศท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จากการศึกษาแนวคิด ปรัชญา รูปแบบและการจัดการที่มีลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ น่าจะเป็นบัญญัติศัพท์ที่เหมาะสมที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย .2541 : 9) ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนของการท่องเที่ยวที่มุ่งรักษาระบบนิเวศ อันเป็นความจำเป็นในการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือ Ecotourism นี้ยังมีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ ภูมิประเทศ และทิศทางการปฏิบัติของผู้ให้ความหมาย ซึ่งความหมายต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นมิติที่แตกต่างกัน ดังนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 11) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ลินเบอร์ก และ โฮกิน (Linberk and Hokin อ้างถึงในสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540 : 27) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในพื้นที่ธรรมชาติ โดยมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปรับปรุงคุณภาพชีวิตคนในท้องถิ่น

นิพล เชื้อเมืองพาน (2542 :19) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเที่ยวที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นและเกิดความพึงพอใจสำหรับนักท่องเที่ยว

สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ และภัทรพร ศรี้อยทอง (2544 :3) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ความประทับใจ ควบคู่กับการได้รับความรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวโดยมีการบริหารและการจัดการ ที่มุ่งเน้นให้เกิด ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวและให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนชุมชนท้องถิ่น

นภวรรณ ฐานะการจน (2545 :8) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ขณะเดียวกัน ก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 . อ้างถึงในนครินทร์ ชัยแก้ว 2545 :28) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งทุกประเภท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและชื่นชมเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม บนพื้นฐานของการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบ ต่อระบบนิเวศยั่งยืน

สมภพ เจริญนท และคณะ (2547:7) ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยว สร้างประสบการณ์ด้วยความทรงจำไม่นำสิ่งต่าง ๆ จากสถานที่ท่องเที่ยวติดตัวไปหลังการท่องเที่ยว แล้วสถานที่ท่องเที่ยวยังคงมีสภาพดั้งเดิม

จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งทุกประเภท โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินกับ แหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงสังคมแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ ระบบนิเวศในพื้นที่อย่างมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานของการให้ความรู้แก่ ผู้เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารและการจัดการเพื่อประโยชน์ให้แก่ ชุมชนในท้องถิ่นและความพึงพอใจ ความประทับใจ ตลอดจนสร้างประสบการณ์ด้วยความทรงจำ ไม่นำสิ่งต่าง ๆ จากสถานที่ท่องเที่ยวติดตัวไปหลังการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาไปสู่ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป

3. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บัคเลย์ (Buckley, 1933 อ้างถึงในนำชัย ทนุผล. 2542 : 32-34) ได้กำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) จำนวน 4 ด้าน หรือมิติ คือ

1.ด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวเนื่องเป็นหลักและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบของพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature - based Tourism)

2.ด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว (Environmental and Ecological System Education) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์และความประทับใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally Education – based Tourism)

3.ด้านองค์กร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีความหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local benefit) และในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ว่าท้องถิ่นในที่นี้หมายถึงเริ่มต้นจากระดับล่างหรือระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงระดับปกครองท้องถิ่นและรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Based Tourism)

4.ด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมีการจัดการอย่างยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยมีการคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการยอมรับ จึงเป็นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism)

หากการท่องเที่ยวใดที่มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้ง 4 ด้านดังกล่าว จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจจัดการส่งเสริมหรือทำให้การท่องเที่ยวรูปแบบนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 2 – 3) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครอบคลุมองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature – based) เป็นหลัก ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identical or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ (Ecosystem)

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Management) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsibly Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม การจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุม การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ตลอดเวลาโดยมีการให้การศึกษา (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน (Involvement of Local Community People Participation) อย่างแข็งขันเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายรวมถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากท้องถิ่นในระดับหมู่บ้าน (Grass Root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น

พจนานุกรม (2546 :181) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 ด้าน คือ

1. ด้านพื้นที่ : เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น

2. ด้านการจัดการ : เป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม

3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ : เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. ด้านการมีส่วนร่วม : เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นนั้นมีขอบเขตตั้งแต่การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษา จัดการแหล่งท่องเที่ยว และครอบคลุมถึงการที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามาควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

จากองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รวบรวมมา ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติและเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาร่วมกันทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักปลูกจิตสำนึก ที่ถูกต้อง โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจของนักท่องเที่ยว

4. องค์ประกอบด้านองค์กรหรือการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการก่อให้เกิดผลประโยชน์รวมถึงการกระจายรายได้

4. นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงได้มีการกำหนดนโยบายหลักในการปฏิบัติงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้อย่างชัดเจนและประกาศอย่างเป็นทางการ โดยนโยบายหลักทั้ง 8 ประการ ของ ททท. มีดังนี้คือ

1. ส่งเสริม ชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้เงินตราต่างประเทศ เข้าเพิ่มพูนเศรษฐกิจส่วนรวมโดยริบด่วน

2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค

3. อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด

4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดีเพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากขึ้น

5. เพิ่มความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในประเทศด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ

6. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวของคนภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มสวัสดิการด้านการท่องเที่ยวแก่คนไทย

7. เสริมกำลังคนที่เป็นคนไทยเข้าทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด

8. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากนโยบายหลักทั้ง 8 ประการดังกล่าว จะพบว่าเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวมีพัฒนาการอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายข้อ 2, 3 และ 8 คือ นโยบายที่มุ่งเน้นให้มีการประสานความเจริญ ทางเศรษฐกิจกับการสงวนรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ โดยยินยอมให้ใช้ประโยชน์แต่พอควร เพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์และทรัพยากรเพื่อคนรุ่นต่อไป นั่นก็แสดงว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเน้นเรื่อง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและ ประชากรท้องถิ่นมานานแล้ว และต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2538 - 2539 จึงมีการกำหนดนโยบายเพื่อใช้กำกับทิศทางและวางรูปแบบการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นนโยบายเฉพาะกิจดังนี้ คือ

1. ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดคุณภาพ มีระบบการสื่อความหมายที่ดี และคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

2. ประสานงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นที่การสร้างควมรับผิดชอบต่อระบบนิเวศโดยต้องเป็นการท่องเที่ยวไม่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม

3. สร้างสำนึกด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดวิถีแห่งการอนุรักษ์ การคืนประโยชน์สู่ระบบนิเวศ

4. ดำเนินการให้มีการวางแผนและปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารจัดการด้านการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเกิดการประสานงานเกื้อหนุนซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนท้องถิ่น

5. ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538 : 8 – 9,19)

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 21– 23) ได้ทำการศึกษาและจัดทำนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยเฉพาะด้านกาเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ตอบสนองต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชนพัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพของชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

3. ตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลระหว่างคน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการที่มีคุณภาพ คงเอกลักษณ์ รวมทั้งให้มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้น

4. มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการพัฒนาและปรับปรุง แหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้หน่วยงานท้องถิ่นสร้างกลไกพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อระดมความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว

5. จะช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลทั้งใน ด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชนชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ มากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล การใช้ตลอดจนการสร้างวินัย ในการจัดการซึ่งจะสามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

6. มีบทบาทแสดงออกถึงการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการพัฒนาให้รัฐบาลและประชาชนมีความเข้าใจที่ดีมีความรับผิดชอบและมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการใช้หลักนิติธรรมในการบริการและการจัดการประชาชน ให้มีหลักประกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 7-13) กล่าวว่า นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุดหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้ยาก

1.2 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมและการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบ และกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึก ที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจและการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

1.4 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

1.5 ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความจำเป็นอันดับต้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและกำหนดวิธีการที่เหมาะสม

1.6 นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

1.7 สนับสนุนการศึกษา วิจัยและประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนด แนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

1.8 มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือนและสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

1.9 จัดทำแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

1.10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2. นโยบายด้านต่าง ๆ ในการจัดการเชิงนิเวศดังนี้

2.1 นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2.2 นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

2.3 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

2.4 นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

2.5 นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

2.6 นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

5. หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 7-8) กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Principles of Ecotourism) มี 8 ประการ ดังนี้

1. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรมและชุมชน (Nature – based/Cultural – based/Community - based)
2. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Management)
3. กำเนิดถึงสังคมวัฒนธรรม (Inclusive of Social and Cultural Aspects)
4. ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Educational to tourist and local people)
5. คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit to Local People)
6. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of Local People)
7. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้และดั้งเดิม (Product Authentic)
8. นักท่องเที่ยวมีความพอใจ (Tourism Satisfactories)

นิพล เชื้อเมืองพาน (2542 : 21) กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 5 ประการ คือ

1. อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ วัฒนธรรมและชุมชน
2. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน
3. การให้ความรู้และการสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น
4. คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม
5. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 4) กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบ ประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้ เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Mass Ecotourism)

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสิ่งแวดล้อม

อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่มทุกระดับและมีรายได้สูงได้เช่นกัน

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างมีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

อรรถพิภพ สพโชคชัย (2545 : 4) กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่คำนึงถึงธรรมชาติเป็นสำคัญ โดยมีหลักการว่า นักท่องเที่ยว ต้องรู้จักสังเกตชื่นชมและเรียนรู้ธรรมชาติตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ที่มีอยู่ในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะมุ่งให้ความรู้ โดยมีการสื่อความหมาย ธรรมชาติและ วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เป็นการจัดเฉพาะกิจหรือเป็นกรณีพิเศษ โดยผู้ประกอบการธุรกิจเป็นคนในท้องถิ่นและเป็นธุรกิจขนาดกลาง และขนาดเล็ก (SME) หรืออาจร่วมธุรกิจกับผู้ประกอบการต่างชาติเชิงธุรกิจ หุ้นส่วนขนาดกลาง และขนาดเล็ก

4. มีการจัดการที่ช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและ วัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะที่ผ่านมายังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม เช่น การถือครองที่ดินและการใช้พื้นที่ธรรมชาติที่เป็นเขตคุ้มครอง ซึ่งมีความอ่อนไหวและเปราะบาง ต่อความหลากหลายทางชีวภาพจำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและการตรวจสอบระเบียบที่เข้มงวดเพิ่มขึ้น

ดาวริง (Dowling อ้างถึงใน นิพนธ์ เชื้อเมืองพาน .2542 : 20) กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ คือ ครอบคลุมทั้งด้านชีววิทยา กายภาพและรวมถึงวัฒนธรรมที่ธรรมชาติเหล่านั้น ๆ มีอยู่

2. รักษาความยั่งยืนของระบบนิเวศ กล่าวคือมีความยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3. เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมรวมถึงสังคมในพื้นที่อันเป็นการเรียนรู้และคำนึงถึงสภาพแวดล้อม

4.ชุมชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่

5.นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ หากนักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจแล้วจะเป็นการ สร้างโอกาสในระยะยาวแก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

จากหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รวบรวมมาผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศภายใต้การบริหาร จัดการที่ยั่งยืน

2.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่เป็นการจำกัดขนาด รูปแบบราคาการท่องเที่ยว แต่จำกัด ที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดเหมาะสมกับพื้นที่เพื่อรักษาลิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

3.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญในการให้ การศึกษาและสร้างจิตสำนึก โดยมีหลักว่านักท่องเที่ยวต้องรู้จักสังเกต ชื่นชมและเรียนรู้ธรรมชาติ ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องประสานความเข้าใจตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรมภายใต้ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตที่เหมาะสมโดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและ การรับผิดชอบต่อกลับมารับรู้งรักษาจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

6. เกณฑ์ในการจัดประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นำชัย ทนุผล ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์จำนวน 16 หลักเกณฑ์ในการจัดประเภทของ การท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละหลักเกณฑ์ (Criteria) ดังนี้ (นำ ชัย ทนุผล .2542 : 39 – 44)

1. ต้องสนับสนุนการอนุรักษ์ (Support for Conservation) กิจกรรมท่องเที่ยว ทุกกิจกรรมต้องมีการป้องกันมิให้เกิดการทำลายสภาพภูมิทัศน์ชนิดทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ท้องถิ่นเดิมและประชาชนท้องถิ่นควรได้รับการเคารพในศักดิ์ศรี

2. ต้องเป็นการจัดการที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสังคม(Green Management Practices) การบริการและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม นโยบายสิ่งแวดล้อมควรได้รับการปฏิบัติและส่งเสริม ในประเทศแคนาดานั้นผลวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวร้อยละ 84 แสวงหาแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสังคมโดย พวกเขายินดีที่จะจ่ายเงินส่วนเกินจากค่าบริการและการปฏิบัติการของตนเพื่อการดำเนินงานคุ้มครองนั้น

เช่น ค่าจัดการระบบกำจัดขยะ น้ำเสีย การอนุรักษ์พลังงานและการไม่ใช้วัสดุที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเรียกร้องให้ผู้จัดการกิจกรรมท่องเที่ยวมีการจัดการฝึกอบรมสำหรับพนักงานฝ่ายบริการและการจัดการโดยนักท่องเที่ยวจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางสังคมกับกิจกรรมเหล่านี้

3. สร้างความร่วมมือกับชุมชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น (Creating partnership in the local environmental association) ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวควรสร้างเครื่องมือกับชมรมหรือหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่นในการวางแผน การจัดการ และจัดทำ รวมทั้งถ่ายทอดโครงการด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันนักท่องเที่ยวควรได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร

4. การท่องเที่ยวที่เกิดผลกระทบน้อย (Low impact travel) กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นกลุ่มขนาดเล็กกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีจำนวนตั้งแต่ 10 - 20 คน รูปแบบของการบริการควรเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ที่พักควรเป็นลักษณะการกางเต็นท์ บ้านที่กลมกลืนกับธรรมชาติ (Ecolodges) หรือการพักแรมกับบ้านเจ้าของบ้านในชุมชน (Homestay) หรือลักษณะบ้านที่แบ่งห้องให้นักท่องเที่ยวเช่าและนักท่องเที่ยวมีโอกาสเรียนรู้วิถีความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้านและรับประทานอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน ซึ่งการดำเนินการในแคนาดาที่เรียกการบริการที่พักแรมแบบนี้ว่า B& B (Bed and Breakfast) สำหรับการหาพาหนะในการรับส่งนักท่องเที่ยวควรเป็นพาหนะขนาดเล็กหรือพาหนะท้องถิ่นไม่ทำลายสภาพแวดล้อม นอกจากนั้นพฤติกรรมกรบริโภคควรเป็นไปในรูปแบบของการ ความสิ้นเปลืองในการบริโภคทรัพยากร การเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนหรือพื้นที่ในรูปแบบนี้จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying capacity of the host community and environment) และเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมความสะอาดอื่นๆ

5. การท่องเที่ยวต้องเกิดจากการบูรณาการของชุมชนท้องถิ่น (Integration of local community) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเปิดโอกาสการมีงานทำและธุรกิจขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงนิเวศให้กับชุมชนในท้องถิ่น นโยบายการซื้อและการจ้างแรงงานควรพิจารณาแหล่งสินค้าในท้องถิ่นอันดับแรก การใช้สินค้าหรือผลผลิตในท้องถิ่นนี้จะสามารถลดค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการสูญเสียและยังสามารถกระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมที่เพิ่มมูลค่าของผลผลิตในระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การก่อสร้างและศิลปะ และสินค้าการฝีมือ และหากเป็นไปได้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรมีการกระตุ้นและมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการฝึกอบรมอาชีพในระยะยาวแก่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

6. มีความรับผิดชอบในมาตรฐานและการปฏิบัติ (Standards and practices) หลักการขั้นพื้นฐานที่เป็นอุดมคติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวต้องมี การ บูรณาการกับพฤติกรรมทางจริยธรรมการปกป้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้เทคโนโลยี การเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นควรมี การกระทำสม่ำเสมอ และการทำงานควรเป็นการสร้างอำนาจ (Empower) ให้กับประชาชนท้องถิ่นและสร้างเสริมความมั่งคั่งให้กับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ความปรารถนาในผลกำไรจะต้องคำนึงถึงความต้องการใน การอนุรักษ์และความยั่งยืนระยะยาว

7. มีการสื่อความหมาย(Interpretation)หัวใจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การศึกษาเรียนรู้ ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพนิเวศชุมชนและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ดังนั้นในการสื่อ ความหมายควรมีการบูรณาการในประเด็นอธิบายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักให้ความสนใจในประเพณีท้องถิ่นและภูมิปัญญาที่เป็นของท้องถิ่น ที่สะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานการสื่อความหมายเหล่านี้ควรเป็น โครงการสื่อความหมาย อย่างมีคุณภาพและควรให้โอกาสคนท้องถิ่นหรือผู้อาวุโสในท้องถิ่นเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อความหมาย หรือเป็นมัคคุเทศก์ เนื่องจากบุคคลในท้องถิ่นจะรู้สภาพของท้องถิ่นเป็นอย่างดีรวมทั้งเป็นผู้คิดและ ผู้ใช้ภูมิปัญญานั้นๆด้วยตนเองซึ่งย่อมจะทราบความเป็นมาและวิธีการอย่างลึกซึ้งกว่าคนภายนอกชุมชน

8. การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning) การมีส่วนร่วมของ ประชาชนท้องถิ่นในการวางแผนและการพัฒนานับว่าเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมหุ้นสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนั้นจึง ควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกกระบวนการของการทำงาน และผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรประสานงานกับประชาชนท้องถิ่น ในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผล กระทบในทิศทางที่ดีที่ยั่งยืนต่อทรัพยากรและโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมของ ชุมชนท้องถิ่นจะเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการ โดยผ่านการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือให้ โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นจะเป็นการสร้างอำนาจให้กับ ท้องถิ่น (Local Empowerment) ในการควบคุมการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น และมีส่วนในการลงทุนซึ่ง จะ สามารถมีผลให้โครงการเกิดประสิทธิผล

9. มัคคุเทศก์และผู้สื่อความหมายที่มีความรู้และความรับผิดชอบ (Knowledgeable and responsible tour guides and interpreters) มัคคุเทศก์และผู้สื่อ ความหมายที่มีความรู้นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักมีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และการศึกษาออกชั้นเรียน (Outdoor Education) เช่น ชนิดพืชกินได้ พืชสมุนไพร ประวัติของธรรมชาติ การถ่ายภาพ การดูนก และความสัมพันธ์ของชีวภาพ ฯลฯ ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงควรเป็นบุคคลที่มีความรู้และ

ทักษะในประเด็นดังกล่าว นอกจากนั้นมักคุณศัพท์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีทักษะการเดินป่า การรักษาความปลอดภัย มีภาวะความเป็นผู้นำ มีความคล่องตัว และสามารถตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

10. การออกแบบและการดำเนินการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่รับผิดชอบ (Responsible design and operation of interpretive and accommodation facilities) การออกแบบการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกของการพักผ่อนต้องเป็นไปในลักษณะของการจัดการที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผู้ประกอบการต้องมีการฝึกอบรมให้พนักงานและสร้างทีมงานสีเขียว (Green Team) และพัฒนาแผนปฏิบัติงานในการจัดการสีเขียว (Green management action plan) ในสถานที่พักผ่อน เช่น โรงแรมหรือเกสต์เฮาส์ ผู้จัดการต้องมีการประเมินตรวจสอบการสูญเสียความร้อนของแท็งก์น้ำและท่อส่งความร้อน และมีการนำน้ำ และสิ่งของอื่นๆ มาใช้ใหม่และควรมีการดำเนินโครงการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycling Program) สำหรับลูกค้าที่มาพักในโรงแรม นอกจากนั้นควรมีนโยบายการจัดซื้อผลิตภัณฑ์เชิงอนุรักษ์ร่วมกัน เช่น ซื้อของที่ละมากๆ เลิกซื้อของแยกเล็กๆ โดยเฉพาะแผนกอาหารและเครื่องดื่ม ซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีการบรรจุหีบห่อน้อยและควรเป็นผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นรวมทั้งมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ผลิตสินค้าด้วยสำหรับประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำผู้ประกอบการควรติดตั้ง ชุดอุปกรณ์ประหยัดน้ำและ มีการตรวจสอบรอยรั่วของก๊อกน้ำและท่อส่งน้ำสม่ำเสมอ ติดตั้งชักโครกและฝักบัวแบบประหยัดน้ำ นอกจากนั้นควรมีการตรวจสอบการใช้พลังงานไฟฟ้าและควรมีการติดตั้งอุปกรณ์ที่ลดการใช้ไฟฟ้าและควรมีการติดตั้งอุปกรณ์ที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าที่มีการเปลี่ยนหลอดไฟอินแคนเดสเซนต์ (Incandescent) มาเป็นหลอดคอมแพคฟลูออเรสเซนต์ (Compact Fluorescent) เป็นต้น

11. ต้องเป็นประสบการณ์ที่ลืมไม่ลงและมีความหมาย (Unforgettable and meaningful experience) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ในการพบเห็นและรับรู้เกี่ยวกับพืชพรรณและสัตว์ ที่หายาก ภูมิทัศน์ธรรมชาติที่โดดเด่นและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ประสบการณ์เหล่านี้ควรเป็นประสบการณ์ที่เป็นลักษณะการเรียนรู้และความประทับใจซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาตนเอง อีกทั้งเกิดความเข้าใจจิตวิญญาณและวัฒนธรรมที่ได้สัมผัสในแหล่งที่มาเยือน

12. การพัฒนาที่มีการควบคุม (Controlled development) ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หากแต่การพัฒนานั้นควรเป็นไปอย่างช้าๆ สามารถควบคุมและระแวดระวังกิจกรรมพัฒนานั้นๆมิให้เกิดการกระทบกระเทือนสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา

13. การบูรณาการพื้นที่อนุรักษ์ในโปรแกรมการท่องเที่ยว (Intgration of regional protected areas into ecotourism of packages) พื้นที่อนุรักษ์นับว่าเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้มักเป็นแหล่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวนานาชาติ

14. มีการจัดตั้งโครงการวิจัยด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม (Establish natural and cultural research programs) ผู้ประกอบการท่องเที่ยวควรมีการริเริ่มและสนับสนุนโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องให้การศึกษา ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ผู้มาท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมทั้งภาครัฐและเอกชนควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ โครงการวิจัยเหล่านี้

15. มีการเคารพความหลากหลายในธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในระดับภาค ประเทศ และนานาชาติ (Respect for nature and cultural diversity at regional national and international level) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเสริมสร้างโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความสนใจของประชาชนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการดำเนินวิถีชีวิตดั้งเดิม

16. มีการวางแผนอย่างยั่งยืน (Sustainable Planning) การวางแผนเกิดจากความร่วมมือและการปรึกษาหารือร่วมกันทุกฝ่าย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวางแผนควรเริ่มต้นจากการประเมินอย่างรอบคอบในประเด็นเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ของชุมชน การพัฒนาควรเป็นการบูรณาการระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ซึ่งควรเป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการ เอกชนและกลุ่มอนุรักษ์นิยม กิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีแผนการติดตาม และประเมินผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

7. หลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อิทธิพล ไทยกมล (2545 : 9) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวอนุรักษ์และผจญภัยได้กำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
2. มีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ภายในศูนย์มีบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น มีเคาน์เตอร์บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ ห้องสุขา มุมจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม
3. มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ทั้งเส้นทางไปและกลับทางเดิม เส้นทางแบบวงรอบ หรือวงกลม ระยะทางตั้งแต่ 1 กิโลเมตร ขึ้นไป
4. มีป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะๆ เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

5. มีแผนที่และคู่มือแนะนำเที่ยวประกอบป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
6. มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน
7. มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
8. มีการบริหารจัดการพื้นที่และมีบริการร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรบริหารท้องถิ่น (เทศบาล และ องค์กรบริหารส่วนตำบล)
9. มีนโยบายในการรักษาสภาพแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชัดเจน เช่น การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสีย และการจัดการมลพิษต่าง ๆ เป็นต้น
10. มีแผนพัฒนาบุคลากรและการบริการสู่ระดับมาตรฐานสากล
11. หากแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่พักแรมจะต้องเป็นที่พักแรมระดับการรักษาสิ่งแวดล้อม

8. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 6) ได้กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรให้คงนานที่สุดครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์ การท่องเที่ยวเหล่านี้ควรจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism) ซึ่งครอบคลุม Natural – based Tourism , Cultural Tourism และ Historical Tourism ทั้งหมด
2. การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก จัดเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature – based Tourism)
3. กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นกิจกรรมที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริง บันเทิงใจ ที่มุ่งเน้นการได้รับบริการที่เหมาะสมเป็นการท่องเที่ยวแบบบันเทิงและการกีฬา (Spot and Entertainment Tourism)
5. ส่วนการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ เพื่อการรักษาระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งหรือบางส่วนของ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในระบบนิเวศนั้นๆ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ฉัตรชัย คิ้วงจาด (2545: 20 – 21) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผจญภัยส่วนตัว หรือ Frontier Ecotourism

การท่องเที่ยวลักษณะนี้ เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวส่วนตัวหรือกลุ่มเล็กๆ คือ ไม่เกิน 10 คน และให้ยานพาหนะแบบไม่มีเครื่องยนต์ (เช่น การเดินหรือการล่องเรือ) ในการท่องเที่ยวไปในพื้นที่ธรรมชาติห่างไกล และมีคนไปน้อย โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวพวกนี้จะพึ่งพาตนเองสูงมาก มีการพึ่งบริการหรืออำนวยความสะดวกน้อย ชอบสิ่งท้าทายและอาศัยความรู้ความสามารถในการเอาตัวรอด ตัวอย่างเช่น การเดินป่าเขา การล่องแพ และการล่องเรือ (Kayaking)

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นกลุ่มเล็ก หรือ Small Group Ecotourism

เป็นรูปแบบที่เป็นส่วนตัวหรือกลุ่มเล็ก (คือประมาณ 15 คน หรือน้อยกว่า) แต่ มักใช้ยานพาหนะที่มีเครื่องยนต์ (เช่น รถขับเคลื่อน 4 ล้อ หรือเรือยนต์ขนาดเล็ก) ในการท่องเที่ยวไปในทางที่คนส่วนใหญ่ไม่ไป รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบนี้ นักท่องเที่ยวชอบการทำท่าย และการพึ่งพาตนเองสูงพอสมควร แต่ก็เหมาะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ที่มีหลายอายุแตกต่างกัน ซึ่งไม่ค่อยจำเป็นต้องการความรู้ความสามารถพิเศษในการเอาตัวรอดสูงเหมือนแบบแรก ตัวอย่างนักท่องเที่ยวแบบกลุ่มนี้ เช่น การขี่จักรยาน ทัวร์ป่า และทัวร์ขับเคลื่อน 4 ล้อ

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบกลุ่มใหญ่ หรือ Popular Ecotourism

รูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับยานพาหนะ เช่น รถบัส เรือขนาดใหญ่ ว่าจะจุผู้โดยสารได้มากขนาดไหน มีความต้องการในการพึ่งตนเองน้อย และไม่ค่อยชอบการทำท่าย แต่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการมาก (เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อาหาร เครื่องดื่ม และห้องน้ำ) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบนี้รวมความหลากหลายของนักท่องเที่ยวทั้งอายุและสมรรถภาพทางร่างกาย

สรณะ ฉายประเสริฐ (2529 อ้างถึงใน ฉัตรชัย คิ้วงจาด. 2545 : 22) กล่าวว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมจัดในประเทศไทยจำแนกตามกิจกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันนี้ มีหลายรูปแบบ คือ

1. การจัดการท่องเที่ยวเดินป่า (Hiking) การจัดการท่องเที่ยวที่เข้าไปชื่นชมธรรมชาติ ป่าเขา ถ้ำ น้ำตก โดยจัดเดินเท้า / นั่งช้างเดินป่า / พักแรมตามบ้านชาวเขา- รีสอร์ท และ บ้านรับรองป่าไม้ โรงแรม

2 . การเดินป่าและดูนก / แมลง (Birdwatching) การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมธรรมชาติของป่า มุ่งเน้นการศึกษาของพฤติกรรมนกและแมลง การพักแรมแคมป์ปิ้ง บ้านรับรองอุทยาน โรงแรม และรีสอร์ท

3. แคนูทัวร์ (Kanue Padding) การจกนนำเที่ยวโดยใช้แคนูหรือคยัคค์ พายเลาะไปตามธารน้ำ / ป่าโงกวาง / ลอดถ้ำ / เลียบเขาเชิงเกาะ พักแรมตามรีสอร์ท และโรงแรม

4. ทัวร์ดำน้ำ (Diving) เป็นการจกนนำเที่ยวให้นักดำน้ำได้ลงไปท่องตามแนวปะการังตามเกาะต่างๆ พักแรมในเรือท่องเที่ยว / แค้มป์ / บ้านรับรองอุทยาน / รีสอร์ท และโรงแรม

5. เรือใบท่องทะเล (Sailing) เป็นการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสามารถเดินทางด้วยเรือใบท่อง ไปตามอ่าว ปลายหมู่เกาะต่างๆ พักแรมในเรือ / โรงแรม และรีสอร์ท

6. จักรยานท่องเที่ยว (Biking) การเดินทางโดยจักรยานท่องเที่ยวเข้าไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ในเขตอุทยาน และโบราณสถาน เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถเข้าไปใกล้ชิดแหล่งท่องเที่ยวพักแรมบ้านพักรับรองอุทยาน / โรงแรม และรีสอร์ท

7. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสัญจร (วรรณคดีสัญจร) (Historical Tour) การจัดท่องเที่ยวไปตามแหล่งประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี หลุมขุดค้นโบราณ บางครั้งมีการจกนนำเที่ยวไปตามเส้นทางวรรณคดีสัญจร เส้นทางอารยธรรม การพักแรม บ้านพักรับรอง รีสอร์ท และโรงแรม

8. เกษตรสัญจร (Argicultural Tour) การจกนนำเที่ยวชมสถานที่ทำการเกษตรกรรมแหล่งทำสวนผลไม้ แหล่งปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ แหล่งทำฟาร์ม รับฟังการอธิบายถึงปัญหาและความสำเร็จในอาชีพ บางครั้งแะรับประทานอาหารในสถานที่นั้น การพักแรม มีทั้งบ้านเกษตรกร (Home Stay / Farm Stay) โรงแรมและรีสอร์ท

9. กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 อ้างถึงในอิทธิพลไทยกมล. 2545 : 10) กล่าวว่า กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความสนุกเพลิดเพลิน ทั้งนี้ ต้องเป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อด้านลบน้อยที่สุด หรือเป็นผลกระทบที่อยู่ในวิสัยที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 19 กิจกรรมประกอบด้วย

1. กิจกรรมเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ มี 9 กิจกรรม ได้แก่ เดินป่า (Hiking, Trekking, Walking) ศึกษาธรรมชาติ (Nature Education) ส่องสัตว์หรือดูนก (Animal / Bird Watching) เที่ยวถ้ำน้ำตก (Cave / Waterfall Exploring) พายเรือแคนู (Canoeing) หรือคยัคค์ (Kayak) หรือเรือใบ (Sail Boating) กระดานโต้ลม (Wind Surfing) ดำน้ำ ดูปะการังน้ำตื้น (Snorkeling) และดูปะการังน้ำลึก (Scuba Diving) ตั้งแค้มป์ (Tent Camping) ล่องแพ (Rafting) และขี่ม้าหรือนั่งช้าง (Horse / Elephant Riding)

2. กิจกรรมกึ่งนิเวศมี 5 กิจกรรม ได้แก่ การถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง (Photograph) ศึกษาท้องฟ้า (Sky Interpretation) ปั่นจักรยานท่องเที่ยว (เสือภูเขา) (Terrain / Mountain Biking) ปีน / ไต่เขา (Rock / Mountain Climbing) ตกปลา (Fishing)

3. กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ มี 5 กิจกรรม ได้แก่

- 3.1 ชม ความงาม ความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์
- 3.2 ศึกษาเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์
- 3.3 ศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรม และวัฒนธรรม
- 3.4 ร่วมกิจกรรมเรียนรู้พฤติกรรมของผู้คน
- 3.5 ศึกษาเรียนรู้การผลิตของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

10. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2538 : 55) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ

1. พัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยว ในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
2. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน
3. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
4. เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 74 - 75) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม) เข้ากับการพัฒนาท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

11. ข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สาทิศ สุขพ่องศรี (2543. อ้างถึงในฉัตรชัย คิวงจาด. 2545 : 22-23) กล่าวว่า ข้อดีและข้อเสียของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี ดังนี้

ข้อดี

1. เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการผสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ธรรมชาติ
2. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เป็นการเพิ่มรายได้ และสร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น
4. เป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้เดินทางเข้าประเทศมากขึ้น
5. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่จะช่วยสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับประเทศในการเป็นจุดหมายปลายทางที่มีความงดงาม และอุดมสมบูรณ์ทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ข้อเสีย

หากขาดการวางแผนที่รอบคอบ และระบบการควบคุมตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศได้

เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

1. ความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย

ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา อาจเรียกได้ว่า เป็นช่วงเวลาที่นักวิชาการในประเทศไทย ตื่นตัวและขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ โดยการประยุกต์ทฤษฎีกับประสบการณ์ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน อย่างชาญฉลาด จึงทำให้เกิดแหล่งข้อมูล ระบบข้อมูล และผลงานวิจัยที่ใช้ข้อมูลที่มีอยู่เป็นหลัก ผลงานวิจัยที่ได้ปรากฏในแง่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต หรือกำลังเป็นอยู่ในปัจจุบันมากกว่าที่จะเป็นเรื่องการมองการณ์ที่จะเกิดในอนาคต การวิจัยเพื่ออนาคต จึงเป็นแนวทางใหม่สำหรับวงการวิจัย ซึ่งแท้จริงแล้วก็เพิ่งเริ่มกล่าวขวัญกันมากในประเทศอื่นเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ทว่าวิธีการและกระบวนการตลอดจนเทคนิควิทยาที่ใช้ใน การวิจัยเพื่ออนาคต นั้นได้รับการพัฒนาและปฏิรูปอย่างรวดเร็วมาก เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยเพื่ออนาคตนี้ได้มากที่สุด จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529 : 23-24) กล่าวว่า การวิจัยในอนาคต เป็น การศึกษาเพื่อมองเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในอนาคต(ระยะยาวหรือระยะสั้นก็ตาม) ที่เกี่ยวข้องกับ การทำนาย (Prediction) การฉายภาพ (Projection) และคาดการณ์ (Forecast) กล่าวโดยสรุปดังนี้

1. บรรยายอนาคตรูปแบบต่างๆ ที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา
2. ประเมินสถานภาพในปัจจุบันกับความรู้ต่างๆ ที่เรามีอยู่ในปัจจุบันกับ อนาคตที่เป็นไปได้แต่ละทาง
3. บ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเนื้อที่เป็นไปได้ต่างๆ ของแต่ละอนาคต
4. ให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้
5. เข้าใจเบื้องหลังของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตเทคนิคหนึ่ง ได้เริ่มขึ้นโดยการค้นพบของ กองทัพอากาศอเมริกันในปี พ.ศ.2498 ซึ่งใช้ในการศึกษาและวิจัยต่างๆ และเพิ่งจะได้รับการเปิดเผย เป็นครั้งแรกประมาณ ปี พ.ศ. 2503 โดยนักวิจัยชื่อ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน ดาลกี (Norman C. Dalkey) ซึ่งเป็นนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) เป็นผู้พัฒนาเทคนิค เดลฟายขึ้นมาใช้ และได้เขียนบทความ เรื่อง การประยุกต์เชิงทดลองการใช้เทคนิคเดลฟาย ในการ ใช้ผู้เชี่ยวชาญ (An experimental application of the Delphi Method to the use of expert) ลงใน วารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน พ.ศ.2506 อันเป็นการกระจายเรื่องราว เกี่ยวกับเทคนิคเดลฟายออกไปอย่างกว้างขวาง และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วทั่วโลก ใน พ.ศ.2515 ได้มีการวิจัยที่เทคนิคเดลฟาย 1000 เรื่อง งานวิจัยดังกล่าวนี้ มีจำนวนผู้เชี่ยวชาญ เข้าร่วมโครงการโดยการตอบแบบสอบถามแตกต่างกันออกไป ตั้งแต่การใช้คนไม่กี่คนในแผนก เล็กๆ ไปจนถึงการใช้ผู้เชี่ยวชาญ 4000 คน ซึ่งจัดทำในประเทศญี่ปุ่น (กมล ดวง ประทีป. 2534 : 9 – 10)

2. ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

กมล วงศ์สุทธิ (2544 : 28 – 29) ได้รวบรวมความหมายของเทคนิคเดลฟายจาก นักวิชาการไว้หลายท่าน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ดูคานิส (Ducanis) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง เป็นการ ทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เทคนิคนี้มุ่งที่จะลดผลกระทบหรืออิทธิพล จากบุคคลอื่น ในกรณีที่ต้องการมีการเผชิญหน้ากัน หรืออาจกล่าวได้อย่างหนึ่งว่าเทคนิคเดลฟาย เป็นการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะศึกษา ในขณะที่ความคิดเห็น ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง จะถูกจำกัดลง วิธีนี้เชื่อว่าจะได้ข้อมูลที่แน่นอนกว่าการเรียกประชุม หรือวิธีที่คล้ายคลึงกัน

2. ทูรอฟ และลินสโตน (Turoff and Linstone) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง เป็นวิธีการของการจัดการกระบวนการสื่อสารของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในการทำให้ บุคคลหรือกลุ่มดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาที่ยังยากซับซ้อนอย่างได้ผล

3. เฮลเมอร์ และเรดเชอร์ (Helmer and Redcher) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง เป็นโครงการที่จัดทำอย่างละเอียดรอบคอบในการที่สอบถามบุคคล (ด้วยแบบสอบถาม) ในเรื่องต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจและ สร้างความเป็นเอกฉันท์ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต ในส่วนที่เกี่ยวกับเวลา ปริมาณ และหรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้

4. รัสป์ (Rasp) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง เป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาตัดสินที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิมที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม

5. สถาบันอินโนเทค (Innotech) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง กระบวนการวิธีการของการสำรวจและประเมินความคิดเห็นของบุคคล โดยการให้ตอบชุดของแบบสอบถามแทนการประชุมพบปะหรือกัน เป็นวิธีที่มีความเป็นปรนัยในเรื่องต่อไปนี้

5.1. สำรวจแบบประเมินความต้องการ ความปรารถนาและความคิดเห็นที่มีลักษณะของวิธีการทางวิทยาศาสตร์

5.2 จัดลำดับความต้องการ ความปรารถนาและความคิดเห็น

5.3 กำหนดระยะเวลาการดับความสอดคล้องของความต้องการ ความปรารถนา และความคิดเห็นเหล่านั้น

วิชิต สุริสาร (2546 : 35) ได้ให้ความหมาย เทคนิคเดลฟาย ไว้ว่าหมายถึง กระบวนการสำรวจความคิดเห็นของบุคคลอย่างมีระบบในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับเวลา ปริมาณหรือสถานการณ์ที่ต้องการให้เป็นไปหรือเกิดขึ้นในอนาคต โดยการใช้วิธีการตอบแบบสอบถามมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จากนิยามดังกล่าวที่ผู้วิจัยรวบรวมมาสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟาย หมายถึง กระบวนการสำรวจข้อคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ที่เลือกสรรของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา เกี่ยวกับเวลา ปริมาณหรือสถานการณ์ที่ต้องการจะให้เป็นไปหรือเกิดขึ้นในอนาคต เป็นการระดมความคิดโดย ผู้ที่ให้ข้อคิดไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากัน ทั้งนี้โดยการใช้วิธีการตอบแบบสอบถามมากกว่า 1 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ประเภทของเทคนิคเดลฟาย

ลินสโตน และทูรอฟ (Linstone and Turoff:1975 อ้างถึงในกมล วงศ์สุทธิ. 2544 :31) ได้แบ่งการวิจัยเทคนิคเดลฟายเป็น 2 ประเภท คือ

1. เทคนิคเดลฟายที่ใช้เก็บข้อมูลโดยใช้เป็นแบบสอบถาม ดำเนินการโดยกลุ่มผู้วิจัยกำหนด ข้อปัญหาและสร้างแบบสอบถามถามบุคคลกลุ่มหนึ่ง เมื่อได้รับคำตอบจะนำมาตรวจสอบและประเมินคำตอบ นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบสอบถาม ส่งไปให้ผู้ตอบตรวจสอบคำตอบของตนเอง และของกลุ่ม ซึ่งหลักใหญ่จะประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ การลงความเห็นและการประชุม

2. เทคนิคเคลฟายที่ใช้เก็บข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ติดต่อสรุปคำตอบของแต่ละรอบโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นตัวสื่อสารระหว่างกลุ่มของผู้ตอบกับผู้วิจัย

4. การพิจารณาหัวข้อปัญหาที่จะศึกษา

วิชิต สุริสาร (2546: 37) กล่าวว่า เนื่องจากเทคนิคเคลฟายได้ใช้แพร่หลายในสาขา อื่น ๆ เช่นการศึกษา การสาธารณสุข วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปัญหาของเทคนิคเคลฟายไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับอนาคต แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็ได้ ได้แก่ การประเมินโครงการ การจัดสรรงบประมาณ การวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยงานต่างๆ ปัญหา ที่จะใช้เป็นหัวข้อในการวิจัยแบบเทคนิคเคลฟาย ควรมีลักษณะดังนี้

1. ปัญหาที่ไม่สามารถใช้การศึกษาวิเคราะห์ด้วยวิธีการแบบอื่น ที่นอกเหนือจากการสอบถามความคิดเห็นของบุคคล

2. ผู้ให้ความเห็นไม่สามารถพบกันได้และมีความแตกต่างกันในเรื่องพื้นฐานประสบการณ์และชื่อเสียง

3. มีปัญหาในเรื่องเวลาและงบประมาณถ้าต้องการการประชุม

4. ความเห็นที่ไม่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันในหมู่ของบุคคลเหล่านั้น จะทำให้เกิดผลเสียหายอย่างมาก จำเป็นที่จะต้องแสดงความคิดเห็นที่เป็นอิสระส่วนตัว

5. จำเป็นที่จะต้องมีการหลีกเลี่ยงการครอบงำจากบุคคลบางคน

ชนิดา รักษ์พลเมือง (2546 อ้างถึงในทศพร สิริสัมพันธ์. 2546 : 63) กล่าวว่า โรเบิร์ต ซี จัดด์ (Robert C. Judd) กล่าวถึงการวิจัยแบบเทคนิคเคลฟายว่า “เมื่อใดก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือเมื่อใดก็ตามที่เห็นว่าความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างเป้าหมาย (Goal) และวัตถุประสงค์ (Objective) เป็นสิ่งที่สำคัญแล้ว เมื่อนั้นควรใช้เทคนิคเคลฟาย และในด้านการศึกษานั้นเทคนิคเคลฟายยังอาจใช้ประโยชน์ในการหาค่านิยมที่สอดคล้องต้องกัน และในการประเมินผลสิ่งใด ๆ

จากคำกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าปัญหาที่จะศึกษาด้วยเทคนิคเคลฟายควรที่จะเป็นประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การวางนโยบายหรือคาดการณ์อนาคตรวมทั้งการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ หรือเป็นประเด็นปัญหาที่มุ่งหาความเห็นสอดคล้องต้องกัน เพื่อแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติงานหรือสรุปเป็นหลักการแนวคิดร่วมกัน ปัญหาที่ศึกษาในการวิจัยแบบเทคนิคเคลฟายจึงเป็นปัญหาในเชิงคุณลักษณะ ซึ่งไม่อาจได้คำตอบโดยอาศัยการศึกษาด้วยวิธีการเชิงสถิติ

5. ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเดลฟาย

กมล ดวงประทีป (2534 : 15 – 16) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเดลฟาย คือ

1. เวลา ผู้วิจัยควรมีเวลามากเพียงพอประมาณ 4 เดือน จึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการหรืออาจใช้เวลาซ้ำหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาซ้ำหรือเร็วเพียงใด

2. ผู้เชี่ยวชาญ ในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญควรคำนึงถึง

ก. ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้น ๆ อย่างแท้จริง ไม่ควรเลือกโดยอาศัยความคุ้นเคยหรือติดต่อกันง่าย

ข. ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ ตั้งใจ และมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งยินยอมสละเวลาอีกด้วย

ค. จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกให้มีจำนวนมากเพียงพอเพื่อจะได้ความคิดเห็นใหม่ๆ และได้คำตอบที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่าผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ถึง 10 คน, 10 ถึง 15 คน ในกลุ่มเดียวกันก็มากพอแล้ว ส่วน แม็กมิลแลน (Macmillan .1971 : 50) ว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยแบบเดลฟายว่า ควรมีจำนวนเท่าไรจึงจะเหมาะสม ในการประชุมประจำปี California Junior Colleges Association เมื่อปี พ.ศ. 2514 พบว่าหากมีจำนวนตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error) มีน้อยมาก

นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เชี่ยวชาญ ยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือได้ของคำตอบ คือการอุทิศตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม หากผู้ตอบเห็นความสำคัญและอุทิศตัวต่อการตอบอย่างแท้จริงแล้ว ข้อมูลที่ได้ก็น่าเชื่อถือ และตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น ตรงกันข้ามหากผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญและตอบเพียงเพื่อให้เสร็จไปเท่านั้นแล้ว โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดก็จะมีมากขึ้น

3. แบบสอบถาม ควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวยง่ายแก่การอ่านและเข้าใจ นอกจากนี้การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบไม่ควรให้ห่างนานเกินไป เพราะอาจจะมีผลให้ผู้ตอบลืมเหตุผลที่เลือกหรือตอบในรอบปีที่ผ่านมาได้

4. ผู้ทำการวิจัย ผู้ทำการวิจัยต้องมีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาคำตอบ และให้ความสำคัญในการตอบที่ได้รับอย่างเสมอกันทุกข้อ โดยไม่มีความลำเอียงแม้ว่าในข้อนั้นๆ จะมีบางคนไม่ตอบคำถาม ทั้งยังควรมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างดีในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแบบเดลฟายด้วย

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2546 อ้างถึงใน ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2546 : 64 - 65) กล่าวว่า สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่ม และประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นสิ่งสำคัญหากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous Group) อาจจำเป็นต้องใช้เพียง 10 – 15 คน แต่ถ้ากลุ่มมีความแตกต่างกันมีลักษณะความเป็นอนเอกพันธ์ (Heterogeneous Group) อาจต้องใช้กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิจัยของ โทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) พบว่าหากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error) จะมีน้อยมาก ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การลดลงของความคลาดเคลื่อน และจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (Panel Size)	การลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error Reduction)	ความคลาดเคลื่อนลดลง (Net Change)
1 – 5	1.20 – 0.70	0.50
5 – 9	0.70 – 0.58	0.12
9 – 13	0.58 – 0.54	0.04
13 – 17	0.54 – 0.50	0.04
17 – 21	0.50 – 0.48	0.02
21 – 25	0.48 – 0.46	0.02
25 – 29	0.46 – 0.44	0.02

ที่มา : ชนิตา รักษ์พลเมือง (2546 อ้างถึงในทศพร ศิริสัมพันธ์ . 2546 : 65)

การเลือกผู้เชี่ยวชาญมีความสำคัญมากเนื่องจาก คุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้นสามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ผู้เชี่ยวชาญจึงควรเป็นผู้รอบรู้ และรู้สึกในประเด็นที่ศึกษาอย่างจริงจัง เป็น ผู้รู้ หรือ Expert ในเรื่องนั้น ๆ อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน เป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบหรือมีประสบการณ์โดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา

ผู้วิจัยควรกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดสรรกลุ่มคนที่ จะเข้าร่วมในการวิจัย หรืออาจอาศัยการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิในวงการนั้นๆ ให้เสนอรายชื่อบุคคลซึ่งควรได้รับการเลือกสรรให้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การคัดเลือกนี้จำเป็นต้องพิจารณากันอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้เหมาะสมจริง ๆ และเมื่อคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แล้ว ผู้วิจัยควรติดต่อขอ

ความร่วมมือในการวิจัย การที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำตอบอย่างเต็มที่ และให้ความสำคัญแก่การวิจัยจะเป็นตัวแปรคำตอบที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับ

วิชิต สุริสาร (2546 : 78) กล่าวว่าวิธีการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ มีดังนี้

- 1.การสำรวจความคิดเห็นจากบุคคลอื่น ให้ผู้อื่นลงความคิดเห็นหรือลงมติใครบ้างที่จะมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ บุคคลที่ให้ความเห็นดีที่สุด คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพในสาขานั้น ๆ
- 2.การสำรวจผู้เชี่ยวชาญจากผู้เชี่ยวชาญ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ ระบุรายชื่อของบุคคลที่เห็นว่ามีความเชี่ยวชาญในเรื่องหรือสาขาที่ต้องการ
- 3.การเลือกผู้เชี่ยวชาญจากผลงานที่ปรากฏในเอกสาร สิ่งพิมพ์หรือผลงานวิจัย

6. กระบวนการของเทคนิคเดลฟาย

วิชิต สุริสาร . (2546 : 38 – 39) กล่าวว่า กระบวนการในการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิตามเทคนิคเดลฟายนี้จะมีสำคัญอยู่ที่การใช้ชุดของแบบสอบถาม (Series of Questionnaires) ซึ่งผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบของการวิจัย เนื่องจากประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นปัญหาเชิงคุณภาพที่มีขอบข่ายกว้างขวางการกำหนดกรอบของการวิจัยจะทำให้เห็นภาพของการวิจัยได้ชัดเจนขึ้น กรอบของการวิจัยอาจได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องหรือจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญบางท่านเมื่อได้กรอบของการวิจัยแล้วจึงนำมาสร้างแบบสอบถามสำหรับรอบแรก

แบบสอบถามรอบแรกจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัยเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในกรอบที่กำหนด ข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถามฉบับแรกจะถูกนำมารวบรวมเป็นข้อคำถามในแบบสอบถาม รอบที่ 2

แบบสอบถามรอบที่ 2 เป็นขั้นตอนสำคัญ และยากที่สุดของวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดมาพิจารณาตัดทอนข้อความที่ซ้ำกัน หรือที่เกินไปจากกรอบของการวิจัย ที่กำหนดไว้ออกไป หรือรวมความเข้าด้วยกัน โดยผู้วิจัยอาจหาถ้อยคำที่ครอบคลุมข้อความทั้งหมดได้แต่จะต้องคงความหมายเดิมของผู้ทรงคุณวุฒิไว้ด้วย ข้อความที่รวบรวมมานี้จะนำมาจัดลำดับเป็นข้อ ๆ ในลักษณะมาตราประเมินค่า ซึ่งอาจเป็นสเกลได้ตั้งแต่ 1-5, 1-6 หรือ 1-7 แล้วแต่ความเหมาะสม การประเมินค่าในแบบสอบถามนี้จะเน้นการจัดลำดับความสำคัญหรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์นั้น ๆ ข้อความในแบบสอบถามรอบนี้จะต้องชัดเจนและผู้ตอบแต่ละคนจะต้องเข้าใจข้อคำถามถูกต้องตรงกัน

แบบสอบถามรอบที่ 3 โดยปกติจะประกอบด้วยประโยคหรือข้อความเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มโดยแสดงตำแหน่งของฐานนิยม (Mode) หรือมัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

(Interquartile Range) ของแต่ละคำถาม รวมทั้งตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ตอบไว้ในแบบสอบถามรอบ ที่ 2 ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของคำตอบของตนเมื่อเทียบกับคำตอบของกลุ่ม ได้ทบทวนคำตอบของตนว่าจะเปลี่ยนคำตอบให้เข้าอยู่พิสัยระหว่าง ควอไทล์หรือยืนยันคำตอบเดิม และหากคำตอบนี้อยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญ จะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย วิลเชอร์แมนและสเวนสัน (Wealtherman and Swenson Karen 1974 : 109) กล่าวว่า คำตอบในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญเกือบทั้งหมด (99%) มีความคิดเห็นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

แบบสอบถามรอบที่ 4 มีลักษณะเช่นเดียวกับแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยปกติแล้วนิยมใช้แบบสอบถามเพียง 2 – 3 รอบ และในบางกรณีผู้วิจัยอาจไม่เริ่มทำการวิจัยจากแบบสอบถามปลายเปิด แต่จะเริ่มด้วยการ ให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ค่าความสำคัญของข้อความตามมาตราประเมินค่า สำหรับการที่จะกำหนดว่าควรมีแบบสอบถาม 3 หรือ 4 รอบนั้นควรพิจารณาค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ประกอบว่ามีค่าเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด หากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ แคบมากอาจยุติกระบวนการวิจัยลงได้

ชนิตา รัชพลเมือง (2546 อ้างถึงใน ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2546 : 65 – 67) กล่าวว่า หัวใจสำคัญของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย อีกประการหนึ่ง คือ แบบสอบถามซึ่งจำเป็นต้องมีหลายชุดเนื่องจากต้องใช้ความคิดเห็นที่มั่นใจแน่นอนของผู้เชี่ยวชาญ จึงต้องมีการสอบถามซ้ำกันหลายหน

ในขั้นแรกผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบ (Frame) ของการวิจัยเนื่องจากประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นประเด็นเชิงคุณลักษณะซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวาง การกำหนดกรอบของการวิจัยจะทำให้เห็นภาพการวิจัยได้ชัดเจนขึ้น กรอบของการวิจัยอาจได้มาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องหรือจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เมื่อได้กรอบของการวิจัยแล้วจึงมาสร้าง แบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย คำถามรอบแรกนี้มักจะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางภายในกรอบที่กำหนดข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในรอบแรกนี้จะถูกนำมารวบรวมเป็นข้อกระทงในแบบสอบถามรอบที่สอง

แบบสอบถามรอบที่สอง เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากมากที่สุดของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่รับจากผู้เชี่ยวชาญทุกคนในแบบสอบถามปลายเปิดรอบแรกเข้าด้วยกัน ตัดทอนข้อความ ที่ซ้ำกัน หรือตัดส่วนที่เกินไปจากกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้ออกไป ในการรวมข้อความเข้าด้วยกันนี้ผู้วิจัยอาจหาถ้อยคำที่ครอบคลุมข้อความทั้งหมดได้ แต่ทั้งนี้จะต้องคงความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญไว้ด้วย ข้อความที่รวบรวมมานี้จะถูกนำมาเป็นข้อกระทง

ในลักษณะมาตราประเมินค่าซึ่งอาจเป็นสเกลตั้งแต่ 1 – 5 หรือ 1 – 6 หรือ 1 – 7 แล้วแต่ความเหมาะสม การประเมินค่าในแบบสอบถามรอบนี้จะเน้นการจัดลำดับความสำคัญ หรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ หรือข้อความที่กำหนดขึ้นเป็นข้อกระทงและในบางครั้งอาจให้กำหนดเวลา ที่เหตุการณ์นั้น ๆ จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ข้อความในแบบสอบถามรอบนี้จะต้องชัดเจนและผู้ตอบแต่ละคนจะต้องเข้าใจตรงกันในคำถามหรือข้อความเดียวกัน

แบบสอบถามรอบที่สาม โดยปกติจะประกอบไปด้วยประโยคหรือข้อความเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่สอง แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มโดยแสดงตำแหน่งของฐานนิยม หรือ ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของแต่ละข้อความ รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ตอบในแบบสอบถามรอบที่สอง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของคำตอบของตนเมื่อเทียบกับคำตอบของกลุ่มจะได้ทบทวนคำตอบของตนในรอบที่สามนี้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน แต่หากคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้คำตอบจะต้องแสดงผลประกอบด้วย

แบบสอบถามรอบที่สี่ มีลักษณะเช่นเดียวกับแบบสอบถามรอบที่สาม

โดยปกติแล้วที่นิยมใช้แบบสอบถามเพียง 2 – 3 รอบ และในบางกรณีผู้วิจัยอาจไม่เริ่มทำการวิจัยแบบสอบถามปลายเปิด แต่จะเริ่มด้วยการให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ค่าความสำคัญของข้อกระทงความมาตราประเมินค่าสำหรับการจะกำหนดว่าควรมีแบบสอบถามรอบสามหรือสี่หรือไม่นั้น ควรพิจารณาพิสัยระหว่างควอไทล์ประกอบด้วย หากพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก กล่าวคือพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก อาจยุติกระบวนการวิจัยลงได้

7. ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย

ชนิดา รัศมีพลเมือง (2546 อ้างถึงใน ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2546 : 69) กล่าวว่าเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายมีข้อดีหรือจุดเด่น คือ

1. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้โดยไม่ต้องเสียเวลาจัดการประชุม ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ในด้านการเดินทางและกลไกในการใช้เทคนิคที่จัดอยู่ประจำเป็นเทคนิคที่ง่ายแก่การดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงสามารถรวบรวมหาความสอดคล้องของแนวคิดได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

2. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญให้คำตอบได้อย่างอิสระไม่ถูกรอบงำความคิด นอกจากนี้ยังเป็นเทคนิคที่ป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งหากเผชิญหน้ากันเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญไม่ ทราบว่าใครเข้าร่วมอยู่ในการวิจัยบ้าง และ / หรือ ผู้ใดให้คำตอบข้อความหนึ่ง ๆ ว่า

อย่างไร ผู้ตอบจะทราบแต่เพียงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดโดยการแสดงตัวอย่างสถิติต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

3. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ เพราะ ทุกคนจะตอบคำถามฉบับเดียวกันทุกขั้นตอน นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนยังมีโอกาสได้รับ ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เท่า ๆ กัน มีโอกาสปรับเปลี่ยนหรือยืนยันความคิดเห็นของตนจนเกิดความ มั่นใจและช่วยให้มีการพิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. ผลิตผลการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายผ่านการพิจารณาไตร่ตรองหลายขั้นตอน ผู้เชี่ยวชาญจะต้องตอบประเด็นปัญหาซ้ำหลายรอบ ความสอดคล้องกันของความคิดเห็นหรือนันทมติ จึงได้มาจากการพิจารณาร่วมกันอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยให้ความเชื่อมั่นของคำตอบที่ได้รับนั้น สูงขึ้น

วิชิต สุริสาร (2546 : 40 - 41) กล่าวว่า เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายมีข้อเสีย หรือ จุดด้อย คือ

1. การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิบางครั้งไม่ได้ผู้ทรงคุณวุฒิอย่างแท้จริงเนื่องจากเกรงใจหรือการ เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าความสำคัญของหลักวิชาการ

2. ความสูญหายของแบบสอบถามเนื่องจากผู้ตอบเกิดความรู้สึกเป็นการ ครอบงำมากเกินไป

3. ความเชื่อถือได้ของการวิจัยขึ้นอยู่กับความร่วมมือและคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ บางอย่างยากที่จะควบคุมได้เช่นการเต็มใจตอบแบบสอบถาม

4. การถามซ้ำ ๆ หลายครั้งทำให้ผู้ตอบเกิดความเบื่อหน่ายและเป็นการครอบงำ เวลามากเกินไปอาจเกิดผลต่อความร่วมมือในการตอบสนอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พิเชฐ พิมพ์ศรี (2536) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า : ศึกษาเฉพาะ กรณีของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเดินป่าในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวโน้มขยายตัวทุกปีเนื่องจากได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้ง ชาว ไทยและชาวต่างประเทศที่ชอบความสวยงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการผจญภัย โดย ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวเดินป่า คือ ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสในการหารายได้พิเศษ จากการท่องเที่ยว แต่ก็มีผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเกิดการเสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทิ้งขยะมูลฝอย และการก่อ กองไฟ ซึ่งอาจทำให้เกิดไฟป่าได้ ทั้งนี้เพราะขาดการควบคุมและกำหนดเส้นทางเดินป่ารวมทั้งกฎ

ข้อบังคับ และระเบียบปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่ายังขาดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเดินป่าระดับจังหวัดและระดับชาติ

ลลิตา โภชนพันธ์ (2539) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศวิทยาของนักท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางเป็นกลุ่มมากกว่า 10 คนขึ้นไป โดยเป็นการท่องเที่ยวแบบจัดกันเอง และเป็นกลุ่มเพื่อนๆ เป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพักผ่อน และส่วนใหญ่ไม่มีผู้ให้ความรู้ในด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับพฤติกรรมการเรียนรู้สภาพธรรมชาติอยู่ในระดับพอใช้ พฤติกรรมการรักษาความสะอาดอยู่ในระดับพอใช้ พฤติกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติอยู่ในระดับความเหมาะสม ส่วนพฤติกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นและช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับที่ไม่เหมาะสม

วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทรรศนะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประโยชน์ของชุมชน เพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องออกแบบวางแผนจัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวที่ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดพลังและจิตสำนึกในการปกป้องและฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง และท้ายสุดเกษตรกรเห็นด้วยว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชน และการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

กมล วงศ์สุทธิ (2544) ได้วิจัยเรื่อง แนวโน้มการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2544 - 2553) ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า

1.แนวโน้มเกี่ยวกับหลักสูตรของ โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ มีมาตรฐานการเรียนรู้สอดคล้องกับโครงการเกษตรทฤษฎี

ใหม่ สารการเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรจะมีสำคัญเพิ่มมากขึ้น การจัดโครงสร้างของหลักสูตรจะยึดการพึ่งพาตนเอง โดยใช้หลักที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต หลักสูตรจะต้องมีความยืดหยุ่นตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน หลักสูตรจะเน้นความสำคัญทางด้านเกษตรอย่างยั่งยืน

2.แนวโน้มนำเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวโน้มนำที่เกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ กิจกรรมมีความสัมพันธ์กับสภาพความจริงในชีวิตประจำวันและสังคม การเรียนการสอนจะเน้นกิจกรรมมีการส่งเสริมสนับสนุนการเกษตรที่ยั่งยืน การเรียนการสอนจะเน้นการฝึกปฏิบัติจริงมากยิ่งขึ้น จะมีกิจกรรมการถ่ายโอนการเรียนรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ การเรียน การสอนจะเน้นกิจกรรมการปฏิบัติมากกว่าการศึกษาด้านทฤษฎี

3.แนวโน้มนำเกี่ยวกับผลของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีต่อนักเรียนมีแนวโน้มนำที่เกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเกษตรทฤษฎีใหม่ นักเรียนมีความตระหนักเห็นคุณค่าในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดในเรื่องโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ นักเรียนนำหลักการแนวคิดและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

4.แนวโน้มนำเกี่ยวกับผลของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีต่อครูผู้สอนมีแนวโน้มนำที่เกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ ครูผู้สอนมีทัศนคติวัฒนธรรมการทำงานแบบพึ่งพาตนเองมากขึ้นครูผู้สอนมีความตระหนักเห็นคุณค่าในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ การพึ่งพาตนเองจะเป็นแบบอย่างของการทำงาน ครูผู้สอนจะเป็นเพียงผู้ชี้แนะทำให้เกิดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะเป็นตัวอย่างการปฏิบัติและการทำงานของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

5.แนวโน้มนำเกี่ยวกับผลของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีต่อผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นสอดคล้องกันทุกข้อกระทง คือ มีวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย และวัฒนธรรมในการพึ่งพาตนเอง มีแผนปฏิบัติ การของโครงการที่เป็นรูปธรรม มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล อย่างเป็นระบบ มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ในโครงการทฤษฎีใหม่ ผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นต้นแบบที่ดีในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ผู้บริหารโรงเรียนใช้การบริหารโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปคณะกรรมการ และผู้บริหารการศึกษา มีส่วนสำคัญในการผลักดัน ส่งเสริมโครงการทฤษฎีใหม่ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน

6.แนวโน้มนำเกี่ยวกับผลของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีต่อชุมชน มีแนวโน้มนำที่จะเกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ ชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ ชุมชนจะมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้มากกว่า ชุมชนมีแหล่งแสวงหาความรู้ด้านการเกษตร เพิ่มมากขึ้นชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและมีรายได้มากยิ่งขึ้น ชุมชนมีสุขภาพอนามัยดี องค์กรต่างๆ ของชุมชนจะร่วมมือกันจัดทำโครงการทฤษฎีใหม่ ชุมชนจะมีการพึ่งพาตนเอง มีระบบเศรษฐกิจ ชุมชนที่เลี้ยงตนเองได้

ประชาชนในชุมชนมีความรักในท้องถิ่นตนเอง และประชาชนมีสุขภาพพลานามัยและ ได้รับโภชนาการอาหารเพิ่มมากขึ้น

7.แนวโน้มเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการทฤษฎีใหม่ มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นได้มากที่สุดทุกข้อกระทง คือ โรงเรียนและชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน ผู้บริหาร โรงเรียนมีวิสัยทัศน์ทางการบริหารโครงการทฤษฎีใหม่ มีการสร้างเครือข่ายองค์กรต่างๆ ด้านที่เกี่ยวกับโครงการทฤษฎีใหม่ สภาพโดยรวมของเศรษฐกิจและสังคม เป็นแบบพึ่งพาตนเอง ก่อให้เกิดความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นของประเทศชาติในทุกๆด้าน

รัชชัญญ จารุวัฒนพงษ์ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมศรี จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า

1. สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้ำตกพรหมโลก เกิดจากชาวบ้านในชุมชนประสบปัญหาทุกภัยทำให้หลายคนเห็นความสำคัญของป่าไม้ และมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปพบน้ำตกที่สวยงาม มีการเล่าสู่กันฟังเริ่มรวมตัวกันจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติเขาหลวงบ้านปลายอนขึ้น มีการพาคนในชุมชนขึ้นไปเที่ยวที่น้ำตกดังกล่าว หลังจากนั้นจะมีนักเรียน นักศึกษาเข้ามาทัศนศึกษา แต่ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวน้อยมาก

2. จากแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้มีการจัดกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์ เช่น การบวชป่า ซึ่งชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคเงินแรงงาน ส่วนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ และอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว

3. ชุมชนมีความเห็นว่าการจัดการการท่องเที่ยวสามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และต้องการให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่มีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเพราะจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ทั้งนี้คนในชุมชนจะต้องมีการจัดการที่ดี ประกอบกับต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการการท่องเที่ยวถึงจะประสบผลสำเร็จได้

4. ปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว คือ ปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างคนในกลุ่มและหน่วยงานอื่น และปัญหาการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง ทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการการท่องเที่ยวไม่ประสบผลสำเร็จ

นัตริชัย คิ้วงจาด (2545) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า

ประชาชนริมคลองบางกอกน้อยมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การเป็นสมาชิก กลุ่มชุมชน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สินธุ์ สโรบล (2545) ได้สรุปประสบการณ์งานวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) จากโครงการวิจัยในด้านต่าง ๆ พบว่า

1. ประสบการณ์ด้านพื้นที่ เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ ทำให้ทราบว่ากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อวางอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานของจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการปรับตัวของชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ประสบการณ์ด้านการจัดการ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบ และจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทำให้ทราบว่ากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการดำเนินการภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกันซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของภาคเหนือช่วยให้มีการพิจารณามิติด้านการจัดการที่สามารถสร้างความเป็นธรรมทางสังคมภายใต้เงื่อนไขสำคัญของระบบนิเวศซึ่งพบว่ากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้มิใช่จะดำเนินการบนพื้นฐานของสำนักแห่งคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ที่เข้าร่วมขบวนการจัดการกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของตนอีกด้วย

3. ประสบการณ์ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ประสบการณ์ด้านนี้เน้นให้มีการสร้างระบบกรท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อ

สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง อาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ทำให้ทราบว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกของชุมชนในฐานะเป็นกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นมีความพยายามในการปรับตัวภายในบริบทของสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องเพื่อการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมและการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการจรรโลงสร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคมและการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบจากบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก

4. ประสบการณ์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประสบการณ์ด้านนี้พิจารณาการท่องเที่ยวโดยการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นและหมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดมุ่งหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งในที่สุดแล้วท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งท้องถิ่นในที่นี้อาจเริ่มต้นจากระดับรากหญ้า จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ทราบว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ควรมีสูตรสำเร็จรูปแบบที่ตายตัวหรือมีลักษณะของนโยบายที่มีมาตรฐานเดียวและใช้กันได้โดยทั่วไป ในทางตรงกันข้ามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกประกอบอาชีพรวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความจำเป็นที่จะต้องมองให้เห็นในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับภาค และระดับมหภาคที่สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอก อันอาจช่วยชี้ให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

5. ประสบการณ์ด้านการพัฒนาองค์กรชุมชน ประสบการณ์ด้านนี้เป็นความพยายามจะสรุปให้เห็นถึงบทบาทของการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรที่ชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทำให้ทราบว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำลังดำเนินการอยู่และกำลังจะดำเนินการต่อไปนั้น เป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน

วิจิต สุริสาร (2546) ได้วิจัยเรื่อง แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2546 - 2555) ผลการวิจัยพบว่า

1.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากทุกข้อกระทง คือ การจัดบุคลากรปฏิบัติงานจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารโรงเรียนวางโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนอย่างครอบคลุม จัดวางระบบตรวจสอบภายในของงานบริหารอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานและติดตามประเมินผล มีการรวบรวมข้อมูล จัดเก็บรักษา นำเสนอข้อมูลและสารสนเทศในงานบริหารของโรงเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รายงานการปฏิบัติงานประจำปีต่อ สาธารณชน

2.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานวิชาการ มีแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากทุกข้อกระทง คือ ใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารจัดการงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

3.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานธุรการ มีแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากทุกข้อกระทง คือ จัดทำแฟ้มประวัติข้าราชการ ลูกจ้าง และข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร จัดระบบข้อมูลและสารสนเทศงานสารบรรณจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศงานการเงินและพัสดุ

4.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานปกครอง มีแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากทุกข้อกระทง คือ จัดระบบข้อมูลและสารสนเทศของนักเรียนเป็นรายบุคคล

5.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานบริการ มีแนวโน้มที่เกิดขึ้นได้มากทุกข้อกระทง คือ จัดเก็บข้อมูลเบื้องต้นในเขตพื้นที่บริการ จำนวนโรงเรียน นักเรียน ระยะทาง หมู่บ้านถึงโรงเรียน กำหนดเป้าหมายโดยรวมงานบริหารจัดทำแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวโดยยึดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียนเป็นหลัก ประเมินผลโครงการตามกรอบงานบริการเพื่อเป็นข้อมูลการพัฒนางาน จัดทำสถิติ ข้อมูลทุกๆด้านเพื่อประมวลผลเป็นสารสนเทศที่ได้มาตรฐานของโรงเรียนในการประกันคุณภาพการศึกษา การให้บริการนักเรียนด้าน เครื่องเขียนแบบเรียน เสื้อผ้า อาหารกลางวัน หอพัก ทู่นการศึกษา ค่าพาหนะ สุขภาพอนามัย การแนะแนวศึกษาต่อ อาชีพ ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ สาธารณูปโภค สวัสดิการระบบประกันอุบัติเหตุ และปัญหาต่าง ๆ

6.แนวโน้มการจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน มีแนวโน้มเกิดขึ้นได้มาก คือ จัดบุคลากรปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชนอย่างชัดเจน มีรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ ที่โรงเรียนร่วมดำเนินการกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เก็บรวบรวมรักษา

ข้อมูลสำรวจสภาพทรัพยากรในด้านต่างๆ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน วิทยากรท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีและปัญหาความต้องการของชุมชนและประมวลผลนำไปพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน จัดทำ ประวัติข้อมูลชุมชน ทะเบียนศิษย์เก่า สมาคม ชมรมผู้ปกครองและครู จัดเผยแพร่เกียรติประวัติบุคคล ประชาสัมพันธ์ผลงานนักเรียนและโรงเรียนให้กับชุมชนและท้องถิ่น

7.แนวโน้มนำมาจัดระบบสารสนเทศในงานบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน มีแนวโน้มนำมา เกิดขึ้นได้มาก คือ จัดระบบอาคารเรียน จำนวนจำนวนอาคารเรียน แบบ ขนาด อายุการก่อสร้าง แหล่งเงิน ที่ใช้ในการก่อสร้างและสภาพที่แสดงระดับคุณภาพของอาคาร เก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับอาคารสถานที่ ประวัติอาคาร การก่อสร้าง ประโยชน์ใช้สอย ครุภัณฑ์โรงเรียน จำนวน ห้องเรียนพื้นที่โรงเรียน กรรมสิทธิ์ที่ดิน ลักษณะข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและพื้นที่ต่อนักเรียน จัดทำแผนผังโครงสร้างอาคารสถานที่ สิ่งปลูกสร้างให้เป็นปัจจุบันแสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ จัดทำคู่มือการใช้พื้นที่ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องพิเศษ สถานที่พักผ่อนและทำกิจกรรมยามว่าง ให้กับนักเรียน จัดทำระบบดูแลรักษา ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและให้บริการชุมชนในโรงเรียนให้มี สภาพที่ดีใช้งานได้ตลอดเวลา

อร สีแพร (2546) จากสถิติการเดินทางท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติหลักของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – 2544 มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยถึง ร้อยละ 3.04 เมื่อนำอัตราการขยายตัวดังกล่าวเป็นหลักในการประเมินปริมาณการเดินทางท่องเที่ยวใน พื้นที่อุทยานแห่งชาติในอนาคต สามารถประเมินได้ว่าเมื่อสิ้นสุดปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 คาดว่าจะมีปริมาณนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ ประมาณ 16.84 ล้านคน และเมื่อสิ้น พ.ศ. 2554 หรือในอีก 10 ปีข้างหน้า นั้น จะมีปริมาณ นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมากขึ้นถึง 19.55 ล้านคน ซึ่งมากกว่า พ.ศ. 2544 ถึง 7.62 ล้านคนโดยประมาณ

สมภพ เจริญทนต์และคณะ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนา รูปแบบมาตรฐาน คุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาที่อุทยานแห่งชาติเขาสก อำเภอนางรอง บัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

ช่วงที่ 1 อำเภอนางรองบัวมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งทางธรรมชาติและ ทาง วัฒนธรรมจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะมีพรรณไม้ มีสัตว์ป่า มีแร่ชาติที่มีค่าประกอบด้วย แร่ขี้ ่ม หินแกรนิตสีชมพู พร้อมกับมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานบ้านและการขุดค้นพบ โบราณวัตถุอายุ 1,500 - 2,500 ปี แต่พบปัญหาเช่น ปัญหาขยะ การมีส่วนร่วมของชุมชน การ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัย การบริหารจัดการ การตลาด และ การทำแผนปฏิบัติการการวิจัยได้จัดทีมงาน 3 ทีม คือ ทีมนำ ทีมสนับสนุนและทีมทำ พร้อมนี้

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิทยาศาสตร์การพัฒน จำนวน 16 คน ได้ทำวิทยานิพนธ์ แบบกลุ่มชุด (Cluster) 16 หัวข้อเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(Ecotourism Potential Spectrum) พร้อมทั้งทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยพหุภาคีและผู้นำท้องถิ่นเพื่อดำเนินทดลองการท่องเที่ยว

ช่วงที่ 2 จากการทดลองแล้วประเมิน พบว่าศักยภาพของพื้นที่อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนการบริหารจัดการการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับดี และ 93 เปอร์เซ็นต์ จากการสำรวจผู้ร่วมกิจกรรม 240 คน เห็นว่าเทือกเขาพระ – เขาสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ มีสิ่งดึงดูดใจ 5 อันดับแรก ได้แก่ ภูเขาหินแกรนิตสีชมพู ช่องหินหนีบ อ่างเก็บน้ำ เขาสูง และพิพิธภัณฑสถานบ้าน วัดหนองกลับ ด้านพรรณไม้เห็นว่าควรปลูกทานตะวัน สวนหย่อมไม้نانาพรรณ ไม้เมืองร้อน กระเจียว และ บัวตอง ด้านยุทธศาสตร์ควรริบทำด้านการเตรียมความพร้อมของชุมชน การเตรียมผืนป่า มัคคุเทศก์ การบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานบ้าน และการประชาสัมพันธ์ ชุมชนต้องการเข้ามามีบทบาทในด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์(OTOP) มัคคุเทศก์ป่า และพิพิธภัณฑสถานบ้าน ทีมวิจัยได้สร้างรูปแบบมาตรฐานคุณภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนด้วย รูปแบบทฤษฎีระบบ (CIPP Model) และสร้าง Road Map ด้าน Process ด้วยวงจร P D C A ของ Deming โดยทำการวิจัยแบบกลุ่มชุด (Cluster) การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ประกอบด้วย กระบวนการมาตรฐาน (Flow chart) วิธีการมาตรฐาน และบันทึกมาตรฐาน โดยทุกกลุ่มชุดจะมีบุคลากรเป็นทีมปฏิบัติการทีมละ 5 คน อย่างน้อย 3 ทีม และถือว่าเป็นนักวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและพัฒนา (Participatory Action Research and Development) ทุกคน

จันทกร รื่นรัมย์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการรักษาความปลอดภัยแบบมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า มีความไม่ปลอดภัยในการท่องเที่ยวเทือกเขาพระ – เขาสูง ระดับมาก ปานกลาง และน้อย เรียงตามลำดับดังนี้ ปัญหาความไม่ปลอดภัยในระดับมาก ได้แก่ ไม่มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่มีระบบรักษาความปลอดภัย ไม่มีสถานที่ตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัย ไม่มีป้ายชี้แนวทางในแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีแผนที่แสดงที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ไม่มีสิ่งกีดขวางกำหนดขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยว และระดับน้อย ได้แก่ ปัญหาด้านอาชญากรรม อุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ ความไม่ปลอดภัยจากพืชและสัตว์ การเข้าชมพิพิธภัณฑสถาน เข้าสัมผัสชีวิตชุมชน การซื้อของที่ระลึก และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2540 อ้างถึงในสมภพ เจริญนุทและคณะ. 2548) ได้วิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย ควรให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม โดยส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. ควรกระจายอำนาจและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร ชุมชนท้องถิ่นสามารถวางแผนและระบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เอง

3. ควรจัดให้มีเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องระบบนิเวศของป่า ถ้า ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า เป็นต้น

4. ส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน และได้เสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ด้าน คือ

- 4.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรชุมชน
- 4.2 ยุทธศาสตร์ด้านการตลาด
- 4.3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4.4 ยุทธศาสตร์ การพัฒนาสื่อและการประชาสัมพันธ์
- 4.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าท้องถิ่น

ทักษิณา คุณารักษ์ (2543 อ้างถึงในสมภพ เจริญนุทและคณะ. 2548) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว และที่พักของเยาวชนไทย กรณีศึกษานักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2543 เพื่อต้องการทราบความต้องการของเยาวชนต่อแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และจะต้องมีความปลอดภัยในการเข้าไปท่องเที่ยวด้วย

อนุชา ปัญจัน (2545 อ้างถึงในสมภพ เจริญนุท. 2548) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนที่สูง : กรณีศึกษา ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อยซึ่งอยู่ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินงานได้มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศครบถ้วน คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก
2. องค์ประกอบด้านการจัดการที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยว
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ในทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ดัฟฟี (Duffy, 2000) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมในสังคมที่กำลังพัฒนาไปสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ถือว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นตัวออกความเจริญของประเทศทางหนึ่ง ในขณะที่พฤติกรรมทางสังคมในด้านอื่นๆ อาจส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ เช่น การค้ายาเสพติด และกระทำผิดกฎหมายรวมไปถึงการทำลายสิ่งแวดล้อม

วอกคาน (Vaughan, 2000) ได้วิจัยเรื่อง ธุรกิจการท่องเที่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวของธรรมชาติเป็นของคู่กันกับธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งใกล้ชิดใกล้ตัว และเป็นความน่าสนใจ อันยังไม่มียุทธศาสตร์ในการจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดในเรื่องของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นวิทยาศาสตร์ นักวิจัยได้มีความเห็นว่าควรเห็นความสำคัญของกลุ่มอนุรักษ์นิยม การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยถือว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของธุรกิจท่องเที่ยวที่จะต้องมีการพัฒนาด้านธุรกิจท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์รวมไปถึงด้านการศึกษาด้วย

เอลิแกนท์ (Elegant, 2000) ได้วิจัยเรื่องความขัดแย้งในการท่องเที่ยวป่าเชิงนิเวศ โดยได้วิจัยที่บริเวณเกาะ ซาบา ประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่า ซาบาคงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยจะเป็นสถานที่อนุรักษ์ชีวิตป่าให้มีความสมบูรณ์ แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ได้ดำเนินการเชิงนิเวศอย่างจริงจัง โดยเฉพาะความกดดันเรื่องสัตว์ป่าในระยะยาวอาจจะไม่ยั่งยืน สาเหตุที่ทำให้เกิดผลทางลบเพราะว่าเป็นการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีทุนทรัพย์ ซึ่งเป็นผลเสียต่อความอุดมสมบูรณ์ของป่า และสัตว์ป่า ที่ซาบา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ประสบผลสำเร็จเพราะ ยังมีคนเที่ยวมากแก่ไหนความสูญเสียเชิงนิเวศ เช่น ป่า และสัตว์ป่า รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทุกชนิดถูกทำลาย ซึ่งความเป็นจริงจะต้องอนุรักษ์ไว้

เดวี และดาวเวอร์ด์ (Davies and Downward, 2001) ได้วิจัยเรื่อง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการแข่งขัน ผลการวิจัยพบว่า การแข่งขันการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแวดวงของการท่องเที่ยวมีข้อคิดว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรจัดเป็นส่วนหนึ่งขององค์การหรือบริษัท ซึ่งผู้นำธุรกิจด้านนี้จะต้องคำนึงถึงการแข่งขันเป็นสำคัญ

เฮลวูด และ ฮันนัม (Halewood and Hannam, 2001) ได้วิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวโบราณสถานของ Viking ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้โบราณสถานของ Viking เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจคือพิพิธภัณฑ์ศูนย์โบราณวัตถุ สวนสาธารณะ หมู่บ้านจำลอง และการจัดเทศกาลขายสินค้า โดยทำให้มีบรรยากาศเหมือนเป็นสังคมประวัติศาสตร์ยังมีชีวิตชีวา (Living History Society) และได้ศึกษาถึงความเหมือนจริง (Authenticity) และ ประโยชน์ของโบราณสถาน (Commodification) ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วม

รอสแมนและบันนิง (Rossman and Bunning, 1978 อ้างถึงในกมล วงศ์สุทธิ, 2544) ได้วิจัยเรื่อง แนวโน้มเกี่ยวกับสมรรถภาพของนักการศึกษาผู้ใหญ่ในปี ค.ศ.1985 โดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติของการศึกษาผู้ใหญ่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเข้าใจตนเอง ขบวนการเปลี่ยนแปลงในวัยผู้ใหญ่ ความรู้เกี่ยวกับหลักการสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ และจะต้องเป็นผู้ที่สามารถประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้ ส่วนทักษะที่จำเป็นนั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้มีความเห็นสอดคล้องกันว่า นักการศึกษาผู้ใหญ่จะต้องมีทักษะในการกำหนดความต้องการทางการศึกษาผู้ใหญ่ เฉพาะบุคคล ทักษะในการพัฒนาตนเอง การติดต่อสื่อสาร กรมส่งเสริมความสามารถของบุคคล และทักษะในการสอน

มาเรียน และ แฟร์เรล (Marion and Farrell, 1998 อ้างถึงในสมภพ ติมขุนทดและคณะ, 2548) ได้วิจัยศึกษาการตรวจเยี่ยมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการป้องกันรักษาพื้นที่ พบว่า ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวหากไม่สนใจต่อผลกระทบของการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ ดิน น้ำ สัตว์ป่า ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแล้ว จะเกิดผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ และได้แนะนำให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ไปตรวจเยี่ยมทบทวนหาแนวทางป้องกันพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว สิ่งที่เกี่ยวข้องในการจัดการผลกระทบต่อพื้นที่ คือ การตัดสินใจอย่างถูกต้องในการเลือกยุทธศาสตร์การจัดการ รวมทั้งยุทธวิธีดำเนินการ

World Travel & Tourism Council (1889 อ้างถึงในอร ศรีแพร, 2546) ได้รายงานสถานการณ์การท่องเที่ยวโลกไว้ว่า ใน พ.ศ. 2533 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลก 485 ล้านคน ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว 2.68 แสนล้านเหรียญสหรัฐ และใน พ.ศ. 2541 ทั่วโลกมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็น 635 ล้านคน มีรายได้ถึง 4.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ ผลผลิตทั้งหมดรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกและภาคบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว (Tourism Economy GDP) มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 11.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมดของโลก (World GDP) และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมดของโลก ใน พ.ศ. 2553

ในขณะที่รายได้จากการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกใน พ.ศ. 2533 มีจำนวน 4.1 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐ และเพิ่มขึ้นเป็น 7.3 หมื่นล้านเหรียญสหรัฐใน พ.ศ. 2541 หรือมีอัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของโลก (ร้อยละ 6.5) และมีอัตราการขยายตัวเป็นอันดับ 3 ของโลก เช่นเดียวกับอัตราการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวรายได้จากการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกคิดเป็นร้อยละ 10.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของเอเชียแปซิฟิก (APEC GDP) ใน พ.ศ. 2541 และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของเอเชียแปซิฟิก ใน พ.ศ. 2553

จีน ฮองกง ไทย สิงคโปร์ และมาเลเซีย เป็น 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่มีนักท่องเที่ยวมากติด 40 อันดับแรกของโลก ซึ่งใน พ.ศ. 2541 อยู่ในอันดับ 6 , 18 , 21 , 26 และ 27 ตามลำดับ และมีจำนวนนักท่องเที่ยว 25.1 ล้านคน 9.58 ล้านคน 7.72 ล้านคน 5.63 ล้านคน และ 5.5 ล้านคน ตามลำดับ และเมื่อพิจารณารายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ใน พ.ศ. 2541 พบว่า จีน ฮองกง ไทย เกาหลีใต้ และออสเตรเลีย อยู่ในอันดับ 7 , 14 , 17 , 18 และ 19 ตามลำดับ

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO อ้างถึงในอร สีแพร. 2546) คาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะเลื่อนจากอันดับ 3 มาอยู่ที่อันดับ 2 ของโลก ใน พ.ศ. 2563 โดยมีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 ต่อปี โดยจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 388 ล้านคน และยุโรปจะยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันดับ 1 ของโลก โดยจะมีนักท่องเที่ยวจำนวน 714 ล้านคน นอกจากนี้ยังได้พยากรณ์ว่าจะมีการขยายตัวของการเดินทางท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยในพ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกมากถึง 1,561 ล้านคน และได้วิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวในอนาคตไว้ว่าจะจะไปตามกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเดินทางท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปของการพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาวัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ตลาดที่มีศักยภาพสูงในการเดินทางในอนาคตคือ กลุ่มนักท่องเที่ยวสตรี กลุ่มวัยทอง กลุ่มเยาวชนและนักศึกษา กลุ่มครอบครัว

สำหรับประเทศไทยถือได้ว่าเป็นจุดหมายปลายทาง (Destination) ทางการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกเห็นได้จากปริมาณการท่องเที่ยวที่สูงเป็นอันดับ 21 ของโลก ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 จนถึง พ.ศ. 2541 และเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และเมื่อพิจารณาด้านรายได้จากการท่องเที่ยวแล้วพบว่า ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอันดับที่ 13 ของโลก ใน พ.ศ. 2533 และลดลงอยู่ในอันดับ 17 ของโลกใน พ.ศ. 2541 แต่ยังคงเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

เวอร์สจอน (Versjon, 2001 อ้างถึงในสมภพ เติมขุนทดและคณะ. 2548) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนต้องมีการปฏิบัติที่ดี การวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 39 เมืองที่ประสบความสำเร็จ และได้สรุปการท่องเที่ยวว่าควรประกอบด้วย

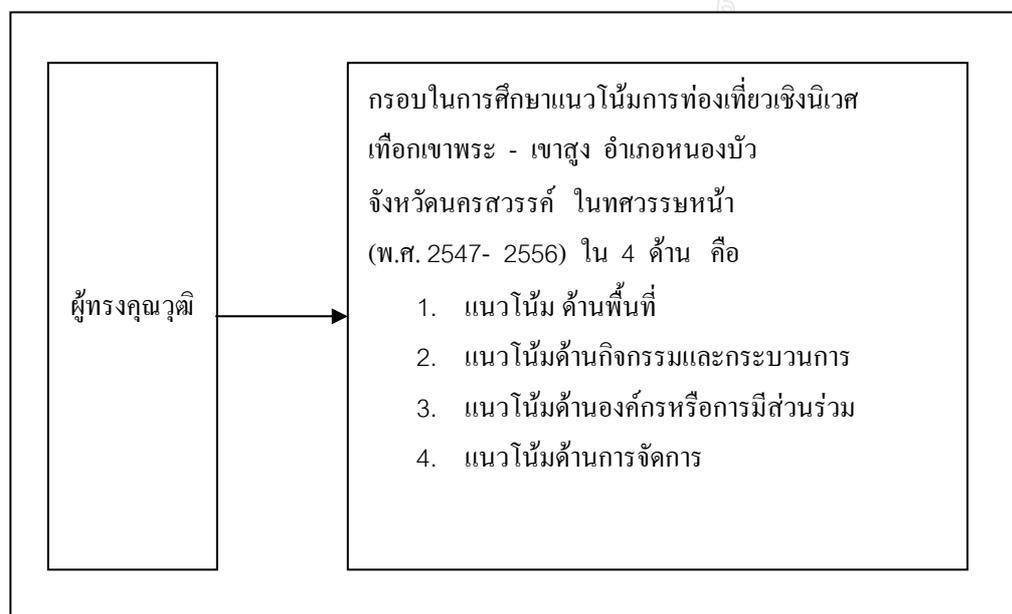
1. มียุทธศาสตร์และการจัดการที่ดีอย่างมีส่วนร่วม
2. มีกรอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับชาติ
3. มีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง

4. มีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
6. มีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
7. ชุมชนต้องมีพื้นฐานและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน
8. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
9. มีการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ดี
10. มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

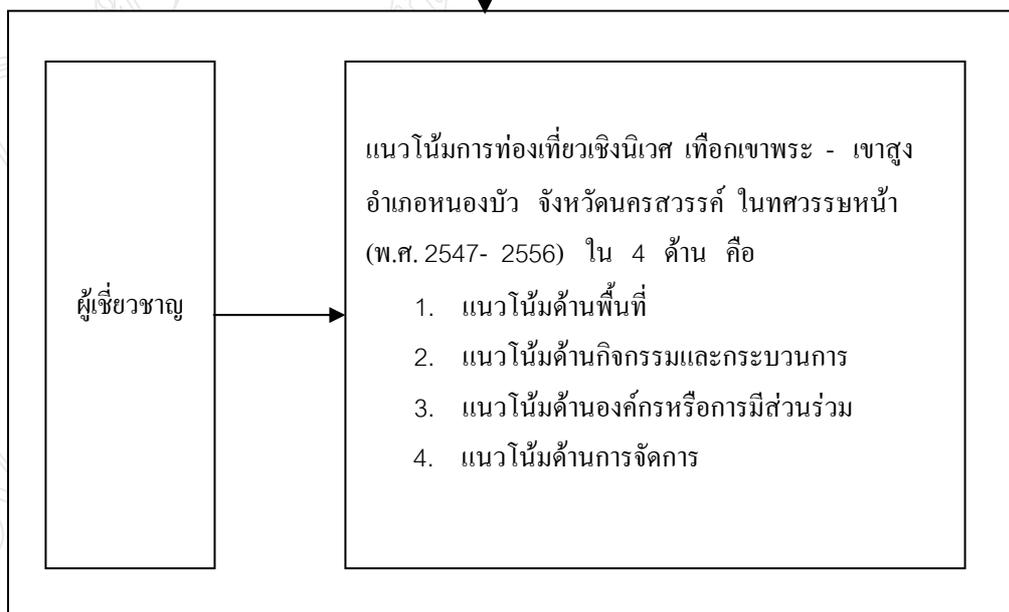
กล่าวโดยสรุปจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เทือกเขาพระ – เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ใน ทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2547 – 2556) ใน 4 ด้าน คือ แนวโน้มด้านพื้นที่ แนวโน้มด้านกิจกรรมและ กระบวนการ แนวโน้มด้านองค์กรหรือการมีส่วนร่วม แนวโน้มด้านการจัดการ ตาม องค์กรประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งองค์ประกอบทุกองค์ประกอบต่างมีความสำคัญ โดยได้นำเทคนิคเดลฟายมาใช้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ตามกรอบความคิดในหน้าถัดไป (ภาพที่ 2.1)

กรอบความคิดในการวิจัย

ช่วงที่ 1

ช่วงที่ 2

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย